

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΣΠ. ΜΠΙΛΑΛΗ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΚΑΙ

ΠΑΠΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ Β'.

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

*«Κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐκ τῶν
Πατέρων ἀποστολικὴν πίστιν παρέδωκα,
μηδὲν ἑξάθεν ἐπινοήσας».*

(Μ. Ἀθανάσιος)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
"ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΤΥΠΟΥ."
ΑΘΗΝΑΙ 1969

Β'. Ὁ χαρακτήρ τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ. Ἀπό ὀρθοδόξου πλευρᾶς, ἡ τύχη τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας ἐπρόκειτο νά κριθῇ ἐκ τῆς στάσεως ἐνὸς μόνου ἐπισκόπου, τοῦ Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὡς ἀήτητος σηματοφόρος τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἀγῶνα «ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἀγία Συνόδῳ... ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, τὴν νόσον ἔστησεν»⁽¹⁾. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, κρατῶν ἀνά χεῖρας τὸ ἱερόν λάβαρον τῆς Ὀρθοδοξίας, ἔστησε τὴν νόσον τοῦ παπισμοῦ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Μάρκος προσήλθεν εἰς τὴν σύνοδον, φέρων τὴν πανοπλίαν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Θεολογίας. Μαθητὴς τοῦ μεγάλου προμάχου τῆς Ὀρθοδοξίας Ἰωσήφ τοῦ Βρυενίου, «τὰ πάντα ἐζημιώθη καὶ ἡγεῖτο σκύδαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ (Θυλιπ. γ' 8). Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἀντεμετώπισε τὸν τρίτον πειρασμόν (Ματθ. δ' 9), διότι ὁ ἐρυθρὸς πῖλος τοῦ καρδινάλιου καὶ ἀφθονος χρυσὸς προσεφέρετο εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἐφέσου, ἵαν ἀπληρεῖτο τὸ ἑκπαγλὸν κάλλος τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἐπιπτεν εἰς προσκύνησιν τοῦ πάπα. Εἰς τὰ ὅσα ὁμοῦς τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἀντήχει συνεχῶς τὸ σάλπισμα τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Βρυενίου:

«Οὐκ ἀρνησάμεθά σε, φίλη Ὀρθοδοξία
οὐ ψευδόμεθά σε, πατροπαράδοτον αἰθας.
Ἐν σοὶ ἐγεννήθημεν, ἐν σοὶ ζῶμεν
καὶ ἐν σοὶ κοιμηθησόμεθα.
Εἰ δὲ καὶ καλέσει καιρὸς
καὶ μυριάκις ὑπὲρ σοῦ τεθηξόμεθα»⁽²⁾.

Ὁ Μάρκος Εὐγενικός δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὸν τρίτον πειρασμόν, διότι ἡ μεγάλη ψυχὴ του ἐπεροῦτο διη ὑπὸ τοῦ θείου ἔρωτος τῆς Ὀρθοδοξίας. Πολεμοῦμενος ὑπὸ τῶν Λατίνων, προδιδόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ Μάρκος, ἔμεινε μόνος, γενναῖος μεταξύ τῶν δειλῶν, ἀντιμετωπίζων καὶ νικῶν τοὺς πάντας. Εἰς τὸν Μάρκον ἐφηρμόσθη ὁ λόγος τοῦ Ἰγνατίου Θεοφώρου, ὁ ἀπευθυνόμενος πρὸς ἐπίσκοπον ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ εἰς πίσσεως: «Οἱ δοκοῦντες ἀξιοπίστοι εἶναι καὶ ἑτεροδιδασκαλοῦντες μὴ σε καταπληστέωσαν. Στήθι ἐδραῖος ὡς ἀκμῶν τυπτόμενος» μεγάλου ἐστὶν ἀθλήτου τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν⁽³⁾. Ἐνώπιον τῆς παρησίας καὶ τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἀποκαλύπτεται καὶ αὐτὸς ὁ ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος Joseph Gill: «Μεταξὺ τῶν διανοουμένων ὁ Μάρκος Εὐγενικός παρέμεινε μόνος του. Ἡ ἀπομόνωσίς του τὸν ἔκαμε περισσότερον παρά ποτε ἀκαμπτο καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ τὸ φλογερὸ πάθος ἐνὸς σταυροφόρου. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐπέστρεψε πίσω στὴν Κων/πο-

1. Γρηγορίου θεολ., Λόγος ΚΑ', εἰς Μ. Ἀθανάσιον, 14, P.G. 35, 1096C.

2. Ἐκκλησία, Ἀπρ. 4 (15.2.1964), σ. 95.

3. Ἰγνατίου Ἀντισχ., Πρὸς Πολύκαρπον, 3, 1, ΒΕΡΕΞ 2, 283.

λι»⁽¹⁾. Ὁ Μάρκος δὲν ἀνεδείχθη ἀκαμπτος λόγῳ τῆς ἀπομονώσεως, ἀλλὰ λόγῳ τῶν παπικῶν πλανῶν, τὰς ὁποίας ἐπιέζετο νὰ ἀποδεχθῇ ὡς δόγματα πίστεως. Καὶ αὐτὸς ὁ J. Gill ἄλλως τε ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Μάρκος «ἦταν ὁ μόνος Ἕλλην ἱεράρχης, ποὺ εἶχεν ἀπροκαλύπτως ἀρνηθῇ νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα στὴν Φλωρεντία, ὁ μόνος ἐπομένως, τοῦ ὁποίου ἡ διαγωγή ἦταν πάντοτε συνεπής, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν ἐκτεθειμένος σὲ μομφή. Καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτά, ἀπῆλθε σεβασμοῦ γιὰ τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς του. Δὲν εἶναι καθόλου ἀξίον ἀπορίας, λοιπόν, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ στοῦς συμπατριώτας του ἦταν τόσο μεγάλη»⁽²⁾.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ συνεδυάσθη ἄριστα ἡ ἀπόλυτος προσήλωσις πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν μετὰ τῆς μεγάλης ἀγιότητος τοῦ θείου. Ὁ μαθητὴς τοῦ Μάρκου Γεώργιος Σχολάριος γράφει περὶ τοῦ μεγάλου διδασκάλου του: «Τσοῦταν εἰπεῖν ἔχω περὶ τῆς τοῦ πατρός καθαρότητος, ὅτι νεώτερος μὲν ὦν, καὶ πρὶν ἐλθεῖν τὴν τοῦ Χριστοῦ νέκρωσιν, σωφρονέστερος ἦν τῶν τὰς ἐρήμους οἰκούντων» ἐπεὶ δὲ πάντα ρίψας διὰ Χριστόν, τὸν τῆς θείας ὑποταγῆς ὑπέδω ζυγόν, οὐτ' ἐφέοσατο τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις... καὶ μέχρι τῆς τελευταίας τῆ θέρμῃ τῆς εἰς Χριστόν ἀγάπης ἐνέμενεν, οἰκῶν μὲν τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπολὺς ὦν διὰ τὸ μηδενὶ προσηλωσάι τῶν ἐν αὐτῇ»⁽³⁾. Ὁ Μάρκος ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διεξάγονται ἐπὶ μακρὸν ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνευ μεμαρτυρημένης ἀγιότητος θείου.

Καὶ ὁ μὲν Μάρκος Εὐγενικός ὀνειρεῖται ὑπὸ φίλων καὶ ἐχθρῶν. Ποῖος ὅμως θὰ ἀνέμενέ ποτε, ὅτι ὁρθόδοξος ἐπίσκοπος, ὁ Θυατείρων Ἀθηναγόρας θὰ μετεβάλλετο εἰς ἐπικριτὴν τοῦ μεγάλου στόλου τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀπαράδεκτος ἐπὶ κρίσις, ἡ καθάπτομένη τῆς μνήμης τοῦ μεγαλυτέρου ἀγίου τῶν τελευταίων αἰώνων: «Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου, δὲν ὑπεχώρει πρὸ οὐδενός. Χαρακτήρ ἐπίμονος καὶ πείσμων, παρὰ τὴν ἀνεγνωρισμένην ἀγιότητα τοῦ θείου του, ἐπηρεασμένος ἐκ τῆς ἐμφανοῦς τότε εἰς τὴν Δύσιν ὑπερφηάνου καὶ ἐγωπαθοῦς διαθέσεως μετεποιήθη εἰς ἀμύντορα ἀνυποχώρητον καὶ εἰς δευτερεύοντα εἰσέτι σημεῖα, ποὺ ἐχώριζαν τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Δύσιν... Αἱ θεολογικαὶ αὐτοῦ θέσεις ἦσαν ἰσχυραὶ καὶ ἀναντιρρήτως ὁρθόδοξοι, πλὴν ὅμως προεβάλλοντο ἀνευ μεθόδου καὶ ψυχολογικῆς διακρίσεως καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπείσαν τοὺς πρὸς αὐτὸν διαφωνοῦντας Δυτικούς καὶ Ἀνατολικούς θεολόγους»⁽⁴⁾. Ἀγνοεῖ, λοιπόν, ὁ Θυατείρων Ἀθηναγόρας, ὅτι οἱ διειλοὶ καὶ καιροσκόποι Ἕλληνες ἐπίσκοποι, οἱ παρακαθήμενοι εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, ἐπίστησαν,

1. Joseph Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, μετ. «Καλὸ Τύπου», σ. 462, Ἀθήναι, 1962.

2. J. Gill, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 413.

3. Παρὰ Κ. Γ. Μανώλη, Μάρκος ὁ Εὐγενικός, σ. 27, Ἀθήναι, 1954.

4. «Ἀνάπλασις», Ἀρθ. 160, σ. 6, Δεκέμβριος, 1967.

ἀλλ' ἐπρόδωσαν τὴν Ὁρθοδοξίαν, διότι κατεπετρήθησαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἢ ἐδεδεάσθησαν ἐκ τῶν παπικῶν ὑποσχέσεων; Δὲν ἀγνοεῖ ὁμοίως ὁ ἐπικριτὴς τοῦ Μάρκου, ὅτι τὰ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα τοῦ ἀκαταβλήτου ἐπισκόπου τῆς Ἐφέσου, ἐπεισαν τὸν πᾶπαν Εὐγένιον Δ' νὰ ἀναφωνήσῃ, ὅτι «οὐδὲν ἐποίησεν», ἔστω καὶ ἂν ἡ ψευδὴς ἔνωσις τῆς Φλωρεντίας ὑπεγράφη ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων ἐλλήνων ἐπισκόπων.

Ὁ Γεννάδιος Κων/πόλεως, αὐτῆκος τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας, γράφει περὶ τῆς πειστικότητος τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ κορυφαίου προμάχου «τῆς Ὁρθοδοξίας: «Οὐδ' οὕτω τὴν νικῶσαν ἔσχον ἐκεῖνοι (οἱ Λατῖνοι), τοῦναντίον μὲν οὖν ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Ἐφέσου γενναίως ἠγωνίσταί καὶ καλῶς καὶ τὰ παρ' ἐκείνων πάντα σοφιστικῶς ἐπικεχρωσμένα ἠλέγχοντο»⁽¹⁾.

Εἶναι ὅντως θλιβερόν νὰ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Θυατείρων Ἀθηναγόρου ὡς «ἐπιμονὴ καὶ πείσμα» οἱ μεγάλοι καὶ ἱεροὶ ἀγῶνες τοῦ Μάρκου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Μὲ τὰ κριτήρια τοῦ Ἀθηναγόρου θὰ ἐκινδύνευε νὰ χαρακτηρισθῇ «ἐπίμονος καὶ πείσμων» καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ ὁποίου γράφει ὁ Εἰρηναῖος: «Ἰωάννης, ὁ τοῦ Κυρίου μαθητής, ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λουσάσθαι καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατα τοῦ θαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπὼν φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ θαλανεῖον συμπῆσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου, τοῦ τῆς ἀληθείας ἔχθρου»⁽²⁾. Τοιαύτην παράδοσιν παρέλαθεν ὁ Μᾶρκος εἰς τὴν Ἐφεσον περὶ τῆς στάσεως ἐναντι τῶν οἰωνόηποτε αἰρετικῶν. Κατὰ τὸν Ἀθηναγόραν, «ἐπίμονος καὶ πείσμων» κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὁ ἱερὸς Πολύκαρπος Σμύρνης, ὁ χαρακτηρίσας τὸν αἰρετικὸν Μαρκίωνα «πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ»⁽³⁾. Ἡ κατηγορία τοῦ Ἀθηναγόρου περὶ ἐπιμονῆς καὶ πείσματος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐλέγχεται ἀσπῆρικτος ἐκ τῆς ἀντιθέτου μαρτυρίας τοῦ Σιλβέστρου Συροπούλου, αὐτόπλου μάρτυρος τῶν διαδραματισθέντων ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας καὶ μὴ συνταχθέντος κατ' ἀρχὴν μετὰ τοῦ Μάρκου Ἐφέσου. Κατὰ τὸν Συρόπουλον, ὁ Μᾶρκος ἐνεφανίσθη ἀνθρώπος ἀγάπης καὶ εἰρήνης, διότι εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδρίας τῆς συνόδου ἤρξατο ὁ Ἐφέσου προσομιᾶσάμενος, ὥπως χρὴ μετ' ἀγάπης τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ περὶ εἰρήνης ἔστιν ὁ λόγος καὶ ταύτην κατέλιπεν ὁ Κύριος ἡμῖν ὥσπερ τινὰ κληρὸν, ἐπὶ τὸ πάθος ἐρχόμενος, εἰρηκῶς, εἰρήνην τὴν ἡμῖν δίδωμι ἡμῖν, εἰρήνην τὴν ἡμῖν ἀφήμι ὅμιν... Χρὴ οὖν ἡμᾶς ταύτην ἀεὶ πραγματεύεσθαι καὶ μάλιστα ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν λόγων ὕλη καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῶν λόγων τὴν ἀγάπην τηρεῖν»⁽⁴⁾. Ἀντιθέτως, ὁ Σ. Συρόπουλος ὁμιλεῖ διὰ τὸ

1. Γενναδίου Κων/πόλεως, Κατὰ τῆς προσθήκης..., Ρ.Γ. 160, 722AB.

2. Εἰρηναῖου, Ἐλέγχος ψευδωνύμου γνώσεως, 16, ΒΕΠΕΣ 5, 144.

3. Εἰρηναῖου, Ἐλέγχος ψευδωνύμου γνώσεως, 16, ΒΕΠΕΣ 5, 144.

4. Sylv. Sguropoliu (Συροπούλου), Vera Historia..., ἐνθ' ἀνωτ. VI, κεφ. ιζ' σ. 166.

«σοφιστικόν καὶ φίλερι καὶ ἀμετάπειστον τῶν Λατίνων»⁽¹⁾. Ἐπειτα ὁ Θουατερίων Ἀθηναγόρας ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ περὶ τὸν πάπαν εἶχον κυριευθῆ ὑπὸ «ἐμφαντοῦς ὑπερφηνοῦ καὶ ἐγωπαθοῦς διαθέσεως». Τί θὰ ἐπεθύμει, λοιπόν, ὁ Ἀθηναγόρας, νὰ παραδώσῃ ὁ Μάρκος ἀμαχητὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὸν πάπαν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα μιᾶς ψευδοῦς εἰρηνοφιλίας, διὰ νὰ μὴ χαρακτηρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ «ἐπίμονος καὶ πείσμων»; Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, κατὰ τὸν ἐπικριτὴν του, ἐσπερεῖτο «μεθόδου καὶ ψυχολογικῆς διακρίσεως». Ἐὰν ὁ στυλὸς τῆς Ὁρθοδοξίας εἶχε τὴν μέθοδον καὶ τὴν ψυχολογικὴν διάκρισιν τοῦ ἐπικριτοῦ του καὶ ἄλλαν συγχρόνων φιλοπαπικῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, θὰ εἶχαμεν ἀσφαλῶς πρὸ πολλοῦ εὐρεθῆ ὑπὸ τὸν ἀπεχθὲ ζυγὸν τοῦ ρωμαίου ποντίφηκος, ἡ δὲ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληγισμός θὰ ἀπετέλουν ἀπλῶς ἀντικείμενα ἱστορικῆς μόνον ἐρεύνης. Ὁ Θουατερίων Ἀθηναγόρας, ἐνῶ ἐπικρίνει τὸν Μάρκον Εὐγενικόν, ὁμνεῖ τὸν πατριάρχην Ἰωσήφ, τὸν προδώσαντα τὴν Ὁρθοδοξίαν: «Ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ, υἱὸς πατρὸς Βουλγάρου πρίγκηπος καὶ Ἑλληνίδος μητρός... δὲν ὑπεχώρει μὲν εἰς τὰ κεφάλαια τῆς δογματικῆς πίστεως, ἀλλ' ἐδέχετο ἐρμηνείας τροποποιούσας τὰς ἀκρότητας»⁽²⁾. Ὁ ὁμνητὴς τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐπρόδωκε τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, παραδέχεται δὲ ὄντως, ὅτι ὁπῆρχον ἀκρότητες ἀπὸ πλεονείας τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, αἱ ὁποῖαι ἡδύναντο νὰ τροποποιηθοῦν διὰ τῶν ἐρμηνειῶν τοῦ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἀπεμπολήσαντος Ἰωσήφ;

«Ἀρετὴν οἶδε καὶ πολέμιος θαυμάζειν». Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ἀναγνωρίζει καὶ αὐτός ἐτι ὁ σύγχρονός του ἀντίπαλος Ἰωσήφ Μεθώνης, ὁμιλῶν περὶ «ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρός» καὶ χαρακτηρίζον αὐτὸν «ἀνδρα σοφόν καὶ μεγάλον»⁽³⁾. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ἕως πρὸς πάντα φανατισμὸν, ἀνθρωπος ἀγάπης καὶ εἰρήνης, ποθῶν τὴν ἀληθὴ ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, συνίστα ἐκθύμως ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας τὴν μέθοδον τῆς ἀγάπης, οὐδέποτε ὅμως εἰς θέματα πίστεως ὑπεχώρει ἐν ὀνόματι τῆς ἀγάπης. Κατὰ τὴν Γ' συνεδρίαν τῆς συνόδου ὁ Μάρκος ὑπέμνησε πάλιν εἰς Ὁρθοδόξους καὶ Λατίνους τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης ὡς θάσιν τῶν συνοδικῶν διαλέξεων: «Ἐπειδὴ συνήλθομεν τῇ χάριτι καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, τὴν αὐτὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν ἔχοντες εἰς τὸ θεῖον ἔργον τοῦτο τῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὀφείλει ἡ ἀγάπη αὕτη τηρεῖσθαι καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους διὰ πασῶν τῶν συζητήσεων γηραίως καὶ καθαρῶς»⁽⁴⁾. Ὑπάρχει καὶ ἀγάπη ὑποπτος κατὰ τὸν διάλογον μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, θέτουσα εἰς ἄμεσον κίνδυνον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός ὁμιλεῖ περὶ «γνησίας καὶ καθαρᾶς» ἀγάπης, διὰ τῆς ὁποίας διασώζεται ἀφθο-

1. Syn. Sgurogolia (Συροπούλου), Ἐνθ' ἄνωτ. VIII, κεφ. α' σ. 217.

2. «Ἀνάπλωση», Ἀρθ. 110, σ. 6, Δεκέμβριος, 1967.

3. Ἰωσήφ Μεθώνης, P.G. 159, 1025AB.

4. Mansi, 31A, 507E, 510A.

ρος και ἀμόλυτος ἡ περὶ τὴν πίστιν ὀρθόδοξος διδασκαλία. Ὁ Μάρκος ἤλεγχε τοὺς λατινόφρονες, διότι «ὑποσχέσασιν λαμπραῖς καὶ τιμαῖς ὑπαχθέντες συνήνεσαν, αὐτὸς δὲ οὐδόλως αὐτοῖς συγκατένευσε» κάκεινοι μὲν δῶρα χεροὶ λαθόντες ἠνώθησαν, οὗτος δὲ οὔτε δῶρα ἔλαβεν, οὔτε χρυσῷ τὰς χεῖρας ἐμίανεν»⁽¹⁾.

Ἄλλος, σύγχρονος τοῦ Μάρκου, ὁ Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ τοὺς σθεναροὺς ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγῶνας τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἐφέσου, γράφει: «Θαυμάσιος ὁ ἀνθρώπος, πᾶσι πνευματικοῖς χαρίσμασι κεκοσμημένος καὶ παντοίας θείας σοφίας ἀνάπλεως, πρὸ τῆς ἀρχιερωσύνης εἶναι ἀσκήσας ὁσιακόν, κἂν τῇ Συνόδῳ διαπρέφας... ἔκτος παντὸς πάθους ὁ ἀνὴρ, μόνῳ προσκραιωμένος τῷ Θεῷ καὶ αὐτῷ μόνῳ προσανέχων τὸν νοῦν... Ὁ δὲ τοιοῦτος ἐξορίαν οὐ δέδωκε, πείναν οὐχ ὑποστέλλεται, οὐ λογίζεται θάνατον, οὐ φοίττει ξίφος, φυλακὴν οὐ δευλῶ, τὸν θάνατον εὐεργέτην οἶεται»⁽²⁾. Ὁ ἱστορικός τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως Δούκας, καίτοι φιλενωτικός, ἔγραψε περὶ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ: «Ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐν ἐλληνικοῖς μαθήμασι καὶ ὁρίοις τῶν ἁγίων Συνόδων κανὼν καὶ στάθμη ἀπαρέκβατος»⁽³⁾. Ὁ Γεώργιος Σχολάριος χαρακτηρίζει τὸν Μάρκον ὡς αἷτιον τῆς σωτηρίου ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν τῶν ἐλλήνων ἐπισκόπων, τῶν προδωσάντων τὴν πίστιν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας: «Μόνος τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀρχιερεὺς ἀληθής» καὶ ἐμόνος ἠγνωσμένος ὑπὲρ τῆς τῶν Πατέρων δόξης καὶ μόνος ἐν τῇ καλῇ ἐνστάσει διαμεμενηκώς καὶ τοῖς πεπτωκόσι τῆς ἐπαινετῆς μεταβολῆς γενόμενος αἷτιος»⁽⁴⁾. Ἀλλοίμονον, ἐὰν καὶ ὁ Μάρκος Εὐγενικός δὲν διακατείχετο ὑπὸ τῆς ἀγίας «ἐπιμονῆς» ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει! Ἡ πῴσις τοῦ Μάρκου θά ἐσημαίνειν ὀριστικὴν πτώσιν πάντων τῶν κλονισθέντων ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, λόγῳ τῆς ἀγιότητος τοῦ θείου, τοῦ θείου ξρωτος πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τῆς ἀπαραμίλλου ψυχικῆς γενναιοῦτος, δικαίως ὑμνήθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποίσεως ὡς ἀετίας τῆς Ὁρθοδοξίας:

«Κρατεῖ μὲν ἀετίας μυθικῶς ὥμοις πόλον, κρατεῖ δ' ἀληθῶς Μάρκος Ὁρθοδοξίαν».

4. Ἡ λειτουργία τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας.

Α'. Ἱστορικαὶ πηγαὶ τῆς συνόδου. Διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν διαδραματισθέντων ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας προσφέρονται πρὸς διάφοροι ἱστορικαὶ πηγαί. Ἡμεῖς βασίζομεθα κυρίως

1. Παρὰ Ἰωσήφ Μεθόνη, Ἀπολογία εἰς τὸ Γραμμάτων Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, Ρ.Ο. 159, 1024BC.

2. Δοσθίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Τόμος χαρστ, σ. 611, Ἰάσιον, 1705.

3. Παρὰ Κ. Γ. Μαμάνη, Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ἐν' ἀνωτ. σ. 19.

4. Παρὰ Κ. Γ. Μαμάνη, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 18.

τὸ Filioque ἀπετέλει μηδαμινὴν καὶ ἐπουσιώδη διαφορὰν μεταξύ τῶν δύο Ἑκκλησιῶν; Ὁρθῶς ὁμοῦ παρατηρεῖ ὁ κορυφαῖος ρώσος θεολόγος Vladimir Lossky, ὅτι «τοιαῦται γνώμαι, αἵτινες συχνάκις ἀκούονται τόσον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὀφείλονται εἰς διανοήσιν καθαρῶς λαϊκήν»⁽¹⁾.

Περὶ σφόδρeron πάντων τῶν ψευδενωτικῶν τῆς ἐποχῆς μας ἐπόθει τὴν ἀληθὴ καὶ μόνιμον ἔνωσιν τῶν Ἑκκλησιῶν ὁ ἀκατάβλητος στυλὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ Μάρκος Εὐγενικός. Ἐγνώριζεν ὁμοῦ κάλλιστα, ὅτι τὸ Σχίσμα, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀρθῇ ἐκ μέσου καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἡ παρὰ πάντων ποθητὴ ἔνωσις, ἐὰν δὲν παύσουν ὀφιστάμενα τὰ αἰτία τοῦ Σχίσματος. Ἐν δὲ ἐκ τῶν κυρίων αἰτίων τοῦ Σχίσματος ὁ Μάρκος θεωρεῖ τὴν αἵρεσιν τοῦ Filioque. Ὡς ἀριστος ἱατρός ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου διεκήρυξεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας: «Τῆς αἰτίας μενούσης τοῦ σχίσματος, ἥτις ἦν ἡ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη, ἡ καὶ τὴν ἀγάπην διαλύσασα, οὐδὲ τὴν εἰρήνην εἰκόσ ἦν ἐπακολουθήσαι καθάπερ ἐπὶ τῶν νοσημάτων, ἐὰν μὴ τῶν νοσημάτων ἡ αἰτία διαγνωσθῇ καὶ ἐξαιρεθῇ, οὐ δύναται ἡ ὁγεία ἐπακολουθήσαι... Ἡμεῖς ζητοῦμεν ἐπανελθεῖν εἰς τὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἠνωμένοι πάντες ὑπήρχομεν τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως ἔσται ἡ περιαιρεθείσης τῆς αἰτίας τοῦ σχίσματος»⁽²⁾. Οὐδεὶς ἐπόθησε τόσον τὴν ἀληθὴ ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως ἔνωσιν τῶν Ἑκκλησιῶν, ὅσον ἡ μεγάλη καὶ εὐγενὴς καρδίᾳ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Μὲ πόνον ψυχῆς ἱκετεύει τοὺς Πατέρας εἰς τὴν Φερράραν, ὅπως συμβάλουν εὐκρινῶς εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν διηρημένων Χριστιανικοῦ κόσμου: «Διὰ τὰ σπλάγγνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς ἀχρείους ὄντας καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀπεγνωσμένους καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν καλὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγίους Πατέρας, ἦν εἶχομεν πρότερον, ὅτε τὸ αὐτὸ πάντες ἐλέγομεν καὶ οὐκ ἦν ἐν ἡμῖν σχίσματα» ἐπιγνώμεν ἀλλήλους ἀδελφικῶς, αἰδεσθῶμεν τοὺς κοινούς Πατέρας ἡμῶν, τιμῶμεν αὐτῶν τοὺς ὅρους, φοβηθῶμεν αὐτῶν τὰς ἀπειλάς, φυλάξωμεν τὰς παραδόσεις»⁽³⁾. Ὁ Μάρκος εἰς τὴν Φερράραν ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὸν διακαῆ πόθον τῆς ἀληθοῦς ἐνώσεως. Ἐβλεπε δὲ τὸ Σχίσμα ὡς θαθεῖαν καὶ χαίνουσαν πληγὴν, ἔχουσαν ἀνάγκην βραστικῆς θεραπείας, ἡ ὅποια οὐδόλως ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ὀπίστων ψευδενωτικῶν ἐμπλάσσεων. Κατὰ τὸν Μάρκον, εἶναι ἀπαράβεκτος, ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς, πᾶσα ἔνωσις, μὴ ἐπιμῶσα τοὺς ὅρους τῶν «κοινῶν Πατέρων» Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ μὴ στηριζομένη εἰς τὰς παραδόσεις αὐτῶν. Θὰ ἤβούνατο τις νὰ εἴπῃ ἀδυστάκτως,

1. Vladimir Lossky, Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μετ. Στ. Κ. Πλωράκη, σ. 9, Θεσσαλονίκη, 1964.

2. Mansi, 31A, 516E, 517A.

3. Mansi, 31A, 692AB.

ὅτι μόνον ὁ Μάρκος ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς ἐνώσεως εἰς τὴν Φερράραν, πάντες δὲ σχεδὸν οἱ ἄλλοι ἢ ὠμίλουν ὑποστηρίζοντες ἴδια συμφέροντα ἢ ἐσιώπων νικῶμενοι ὑπὸ τῆς δουλείας των.

Αἱ συζητήσεις εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας παρετείνοντο ἐπὶ μῆνας περὶ τὸ Filioque, τὸ καθαρτήριον πῦρ καὶ τὴν μετὰ θάνατον κατάστασιν τῶν ψυχῶν, ἀνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος, διότι οἱ Λατίνοι ἔμεινον ἀμετακίνητοι εἰς τὰς πεπλανημένας θέσεις των. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι ἐπιέζοντο ὑπὸ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν καὶ ἠναγκάζοντο, χάριν τῆς διατροφῆς των, νὰ πωλοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ἀμφιά των. Ἀλλὰ καὶ βλόκληρος ἡ πόλις τῆς Φερράρας ἐδοκιμάζετο ὑπὸ ἐπιδημίας, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Συρόπουλον, κατέπαυσε δύο μῆνας πρὸ τῆς μετastάσεως τῆς συνόδου εἰς τὴν πόλιν τῆς Φλωρεντίας, γενομένης τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1439. Ἡ μετάθεσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ πάπα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐπιδημίας, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως, διὰ νὰ ἀσκηθῇ μεγαλυτέρα πίεσις ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ὑποχώρησιν ἐναντι τῶν παπικῶν ἀξιώσεων. Ἐκ τῆς Φλωρεντίας ἐδόθησαν ὑποσχέσεις περὶ παροχῆς σεβαστῶν χρηματικῶν ποσῶν πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς συνόδου καὶ διατροφῆς τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, αἱ ὁποῖαι ὅμως, ὡς εἶδομεν, δὲν ἐτηρήθησαν καὶ ὠδήγησαν εἰς οἰκονομικὸν ἀδιέξοδον τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους. Ἡ ἀποτυχία τῆς συνόδου τῆς Φερράρας εἶχεν ἤδη προδικάσει καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Εἶναι ἐπομένως ἀπορίας ἄξιον, πῶς οἱ ἡμέτεροι ὠδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεδίκων ὡς πρόβστα ἐπὶ σφαγὴν. Ἐάν οἱ Ἕλληνες ἀπεχώρουν ἐκ τῆς Φερράρας, οὐδέποτε θὰ ἐπρόδιδον τὴν Ὁρθοδοξίαν, θέτοντες τὴν ὑπογραφήν των κάτωθεν τοῦ ὅρου τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως τῆς Φλωρεντίας.

6. Τὸ ὄραμα τῆς Φλωρεντίας.

Α' Ἡ μάχη περὶ τὸ Filioque. Τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1439 ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶχεν ἤδη ἠλεκτρισθῇ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φερράρας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς θεολογικῆς διαμάχης περὶ τὸ Filioque. Εἰς τὴν Φερράραν συνεζητήθη, ἐάν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ προσθήκη ὑπὸ τῶν Λατίνων εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐνῶ εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἐτέθη τὸ θέμα, κατὰ πόσον ἦτο ὀρθὴ ἡ γενομένη προσθήκη, «εἰ ὀρθόν τὸ προστεθῆναι», ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως. Κύριοι ὁμιληταὶ εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἐνεφανίσθησαν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ἐκ δὲ τῶν Λατίνων ὁ δομινικανὸς Ἰωάννης de Montenegro ἡ τῆς Ραγούζης. Ὁ Βασίλειος Σταυρίδης γράφει περὶ τῶν ὁμιλητῶν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας: «Ἡ χρησιμοποιοῦμένη μέθοδος ἦτο διαφορετικὴ, τῶν μὲν Ἀνατολικῶν θασιζο-

μένων επί της πατερικής θεολογίας, τῶν δὲ Λατίνων ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τοῦ σχολαστικισμοῦ. Ἐνίστε ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἐξυπονοοῦντο διαφορετικὰ πράγματα. Ἡ ὅλη ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰωάννου Ραγούζης προσπάθεια ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἔκφρασις τῶν Αὐτικῶν «ἐκ τοῦ Υἱοῦ» εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ὑπὸ Πατέρων τινῶν τῆς Ἀνατολῆς χρησιμοποιουμένην «δι' Υἱοῦ», ὅτι ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῆς οὐσίας καὶ νὰ καταρρῶσῃ τὴν περὶ διαρχίας ἐν τῇ θεότητι ἀντίληψιν. Ὁ Εὐγενικός ἀφ' ἑτέρου, δι' ἐπιχειρημάτων ἐκ τῶν γνωμῶν τῶν Πατέρων ὑπεστήριζεν, ὅτι διὰ τῆς προσθήκης ἡλλοιοῦτο ἡ ὁρθὴ διδασκαλία καὶ εἰσήγето ἡ ἔννοια τῆς διαρχίας ἐν τῇ θεότητι⁽¹⁾. Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας συνεκρούσθη ἐπισήμως ἡ ὁρθόδοξος Πατερικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὴν ὁρθολογίζουσαν Σχολαστικὴν θεολογίαν τῆς Δύσεως.

Ὁ Μάρκος Εὐγενικός δικαίως ἐπέμενεν ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς πλάνης τοῦ Filioque, διότι ἡ καινοτομία τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀπετέλεσεν ἀρχικὴν καὶ βασικὴν αἰτίαν τοῦ Σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν: «Ποιησάμεθα τοὺς λόγους περὶ τῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ γενομένης προσθήκης, ὅτι μὴ θεόπως ἐγένετο, μηδὲ ἐξ ἑνὸς ὧς γενέσθαι· αὕτη γὰρ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς αἰτία τοῦ σχίσματος»⁽²⁾. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός καὶ πάλιν ὑπέμνησεν, ὅτι ἡ ἔνωσις εἶναι ἀδύνατος, ὀφισταμένης τῆς αἰτίας τοῦ Σχίσματος, συνέστησε δὲ τὴν ἐν ἀγάπῃ μελέτην πρὸς ἄνδρα τοῦ Σχίσματος: «Εἶπεν οὖν ὁ Ἐφέσου πρῶτον μὲν, ὅπως ἐστὶν ἀναγκασιότατὴ ἡ εἰρήνη, ἣν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς καὶ ἀγάπη καὶ δεύτερον, ὅτι παρέβλεπεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν ἀγάπην καὶ διελύθη ἡ εἰρήνη· τρίτον, ὅτι ἀνακαλουμένη νῦν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τὴν τότε καταλειφθεῖσαν ἀγάπην, ἐσπούδασεν, ἵνα ἐλθωμεν ἐνταῦθα καὶ ἐξετάσωμεν τὰς μεταξὺ ἡμῶν διαφοράς· τέταρτον, ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀνακαλέσασθαι τὴν εἰρήνην, ἐὰν μὴ λυθῇ τὸ τοῦ σχίσματος αἶτιον...»⁽³⁾. Ἡ ἀγάπη οὐδαμῶς ἠμπόδιζε τὸν Μάρκον Εὐγενικὸν νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν δογματικῶν διαφορῶν καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐνώπιον κοινῆς συνόδου Ἀνατολικῶν καὶ Αὐτικῶν. Σήμερον, ἐν ὀνόματι δὴθεν τῆς ἀγάπης, ὑποτιμῶνται ὑπὸ τινων κληρικῶν καὶ θεολόγων αἱ δογματικαὶ διαφοραί, ὃ δὲ ἐν ἀγάπῃ ἐλεγχος σπανίως γίνεται, ἐνῶ τὴν θέσιν του καταλαμβάνουσι τὰ μειδιάματα καὶ αἱ νοσηραὶ συναισθηματικαὶ ἐκδηλώσεις ἐνίων ὁρθοδόξων ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ θεολόγων ἐναντι τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ Μάρκος ὅμως Εὐγενικός, πνευματέμφορος διδάσκαλος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐγινώριζε νὰ

1. Ὁρθρωτικὴ καὶ ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τόμ. ΙΑ', σ. 1018, 1019.

2. Mansi, 31A, 510A.

3. Sylv. Sguropulu (Συροπούλου), Vera Historia..., IVth ἀνωτ. VI, κεφ. ιζ', σ. 167.

αίτια της υπερουσιού Θεότητος ὁ Πατήρ καὶ τούτῳ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διακρίνεται»⁽¹⁾. Οἱ Λατῖνοι εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ὑπερασμινομένοι τῆς πεπλανημένης θέσεως τοῦ *Filioque*, ἐπεκαλέσθησαν τὴν μαρτυρίαν Λατίνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ Μάρκος ἐξαπατήρησε τὰ προσαχθέντα πατερικά χωρία νόθα ὡς ἀγνωστα εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους: «Τὰς τῶν Δυτικῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων φωνάς, αἱ τὴν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος τῷ Υἱῷ διδάσιν, οὔτε γνωρίζω (καὶ γὰρ οὐδὲ μετεβλήθησάν ποτε πρὸς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν οὐδ' ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐδοκιμάσθησαν), οὔτε παραδέχομαι, τεκμαιρόμενος, ὅτι διεφθαρμένοι εἰσὶ καὶ παρέγγραπτοι»⁽²⁾.

Β'. Ἡ ψευδὴς ἐνωσις τῆς Φλωρεντίας. Ἡ μάχη τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας συνεχίσθη μὲ στρατηγὸν καὶ μόνον σχεδὸν στρατιώτην τὸν Μάρκον Εὐγενικόν. Οἱ ἐναπομείναντες παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ μεγάλου ἀθλήτου ἱερομόναχοι καὶ μοναχοί, στερούμενοι δικαϊώματος ὁμιλίας ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ψήφου, δὲν ἤδύναντο νὰ παράσχουν οὐσιαστικὴν βοήθειαν κατὰ τὴν κρίσιμον φάσιν τοῦ ἀγώνος. Ὁ Σ. Συρόπουλος, αὐτόπτης ἐν τῇ συνόδῳ, μνημονεύει τοῦ Μάρκου ὡς μόνου ἀγωνιστοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας: «Τοῦ Ἐφέσου μόνου αὐτοῖς ἀντιπαρατατομένου καὶ πλείστας μαρτυρίας ἐκ τῶν ἁγίων εἰς σύστασιν τῶν ἑαυτοῦ λόγων προσφέροντος»⁽³⁾. Ἐπὶ διετίαν ὅλην ὁ Μάρκος εἰς τὴν Φλωρεντίαν προσήχυετο ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐμελέτα, ἔγραφε καὶ ὡμίλει ἐν τῇ συνόδῳ. Ὅταν ὁ ἀκατάβλητος ἐπίσκοπος Ἐφέσου, λόγῳ ἀσθενείας, δὲν παρευρίσκετο εἰς τὴν σύνοδον, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐλλήνων ἀπήντα εἰς τὰς ἀγορεύσεις τῶν Λατίνων: «Μὴ παρόντος ἐμοῦ διὰ τὴν ἀσθένειαν, δύο ἐφεξῆς συνελεύσεις ἀνῆλθωσαν αὐτοὶ μόνον λέγοντες, μηδεὶνός ἀπολογουμένου»⁽⁴⁾. Ὁ Μάρκος, στηριζόμενος πάντοτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ τοὺς θεοφόρους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ἀντέκρουσεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας καὶ τὰς ἄλλας παπικὰς ἀξιώσεις περὶ πρωτείου, καθαρτηρίου πυρὸς καὶ ἀζώμων. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ὡς χαμαιλέοντες, προσεχώρησαν εἰς τὴν παράταξιν τοῦ ἐξωμότου Βησσαρίωνος, προδῶσαντες τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὁ Μάρκος μετέφερε τὸν ἀγῶνα ἐκ τῆς ἀπολογίας εἰς ἀνοικτὴν κατὰ τῶν Λατίνων ἐπίθεσιν, ἀποκαλέσας αἰρετικούς πάντας τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ παπικὸν συγκρότημα: «Οὐ μόνον εἰσὶν οἱ Λατῖνοι σχισματικοί, ἀλλὰ καὶ αἰρετικοί... Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ δι' ἄλλο τι ἐσχίσθημεν αὐτῶν, εἰ μὴ ὅτι εἰσὶν αἰρετικοί· δι' οὐδὲ πρέπει ὅλως ἐνωθῆναι αὐτοῖς, εἰ μὴ ἐκβάλωσι τὴν προσηκόν ἀπὸ τοῦ Συμβόλου καὶ ὁμολογήσωσι τὸ

1. Μάρκου Ἐφέσου, Ὁμολογία, P.G. 160, 32B.

2. Μάρκου Ἐφέσου, Ὁμολογία, P.G. 160, 69C.

3. Sylv. Sguorbulu (Συροπούλου), *Vera Historia...* ἐνθ' ἀνωτ. VIII, κεφ. η', σ. 239.

4. Μάρκου Ἐφέσου, Τὸ Γραμμάτιον, P.G. 159, 1061C.

Σύμβολον, καθὼς καὶ ἡμεῖς⁽¹⁾. Μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας ὁ Μάρκος διεκήρυξε πάσῃ τῇ Οἰκουμένῃ, ὅτι οἱ Λατῖνοι εἶναι αἰρετικοί: «Εἰ παρεκκλίνουσιν ὅλως, καὶ ταῦτα περὶ τὴν θεολογίαν τοῦ Πνεύματος, εἰς ὃ θλασφημῆσαι κινδύνων ὁ χαλεπώτατος, αἰρετικοὶ εἰσιν ἄρα, καὶ ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεκόψαμεν»⁽²⁾.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν Λατίνων ὡς αἰρετικῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἦτο ἐπάμενον νὰ προκαλέσῃ θυελλώδη κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων προδοτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας. Κατὰ τὸν Συρόπουλον, «ἀνέστησαν ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐγγύτερον γενόμενοι τοῦ Ἐφέσου ἀδελῶς ὁμοῦ τε καὶ ἀναδῶς ἐθαλλον αὐτὸν λόγοις καὶ σκώμμασιν»⁽³⁾. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Μάρκος κατέστη ἐν τῇ συνόδῳ σημεῖον ἀντιλεγόμενον καὶ στόχος διαίων ἐπιθέσεων. Ὡς πρόμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου ἐξῆλθεν ὀριστικῶς πλεόν τῆς παρεμβολῆς τῶν λατινοφρόνων ἐλλήνων, «τὸν διειδιαμὸν τοῦ Χριστοῦ φέρων» (Ἐφρ. γν' 13). Εἰς μάτην ἐπεχείρησεν ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ νὰ μεταπείσῃ τὸν Μάρκον Εὐγενικόν, ἵνα δεχθῇ «οἰκονομικὴν ἔνωσιν» Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων: «Ἐφ' ὃ πατριάρχης, ὅτι ἡ ἔνωσις καὶ ἡ εἰρήνη τῶν Ἐκκλησιῶν λίαν ἐστὶν ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος ἡμῖν δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς χρῆσασθαι οἰκονομίᾳ τινὶ ὡς ἂν εὐρωμεν αὐτήν. Εἰ γὰρ ποιήσοιμεν μερικὴν τινα συγκατάθεσιν καὶ δι' αὐτῆς εὐροιμεν πρᾶγμα ἐσόμενον εἰς μεγάλην βοήθειαν ἡμῶν καὶ εἰς σύστασιν καὶ αὐξησιν τῆς πατρίδος.... οὐδὲν ἀδικήσει ἡμᾶς, εἰ καὶ μέρος τι ποιήσωμεν συγκαταθέσεως»⁽⁴⁾.

Ταλαίπωρος Πατριάρχης! Ἦτο δυνατόν ποτὲ μὲ θυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας νὰ λάθῃ ἡ Πατρίς «βοήθειαν καὶ σύστασιν καὶ αὐξησιν»; Ἦγνόει ἄρα γε ὁ δίψυχος γέρον Ἰωσήφ, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐπιβιώσῃ, ἀκρωτηριαζομένης τῆς Ὁρθοδοξίας; Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ἀπαντῶν εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀπέκρουσεν ὡς ἀπαράδεκτον ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς τὴν ὑπουλὴν θεωρίαν περὶ «οἰκονομικῆς ἐνώσεως» τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν διατυπωμένην καὶ σήμερον δι' ἄλλων λέξεων ὑπὸ τῶν κύκλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: «Εἰς τὰ τῆς πίστεως, διεκήρυξεν ὁ Μάρκος, οὐκ ἐγχωρεῖ συγκατάθεσις' ἡ γὰρ συγκατάθεσις ἐλάττωσιν ἐργάζεται τῆς πίστεως»⁽⁵⁾. Ὁ Ἰωσήφ, ὁ προκαθήμενος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξώρκισε τὸν Μάρκον, ἵνα ὑποκύψῃ καὶ προσχωρήσῃ εἰς τὴν παράταξιν τῶν λατινοφρόνων. Ὁ Πατριάρχης «εἶδε τὸν Ἐφέσου καὶ παρεκάλει αὐτὸν μετ' εὐχῶν καὶ δεήσεων.... ἐξορκίζων καὶ ἱκετεύων, ἵνα κατανεύσῃ καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν καὶ τὸ τοῦ λόγου πάντα λίθον ἐκίνησε

1. Mansi, 31A, 885DE.

2. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς... Χριστιανοῖς, P.G. 160, 161A.

3. Sylv. Sguropulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. IX, Ε', σ. 256.

4. Sylv. Sguropulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. VIII, κεφ. IB', σ. 234.

5. Sylv. Sguropulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. VIII, κεφ. IB', σ. 234, 235.

καί πάσαν μηχανήν, ἵνα ἔχη καί τόν ἀδάμαντα ἐκεῖνον καταπειθῇ, ἦνυσε δὲ οὐδέν» (1). Οὐδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἐπιδέχεται ἡ προδοσία τοῦ Ἰωσήφ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἔστω καί ἂν σύγχρονοι κληρικοί καὶ θεολόγοι τὸν ὁμνοῦν ἢ ἐκφέρουν ἐπικεῖν περὶ αὐτοῦ κρίσιν. Ὁ παλὶμβούλος Πατριάρχης παρέμεινε μέχρι τέλους δέσμιος τῆς παραστάσεως τῶν προδοτῶν καὶ ὑπέρμαχος τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως μετὰ τῶν Λατίνων. Κατὰ τὸν Συρόπουλον, ὁ Ἰωσήφ διεκήρυττεν, ὅτι θὰ ὑπογράψῃ «τὸν γενηρόμενον δρον» καὶ θὰ ἐξέλθῃ τῆς Φλωρεντίας: «Οὐδενὸς δὲ ἤλκωται, μὴ φθάσας γὰρ ὑπογράμει, θανὼν ἐτάφη ἐκεῖ...ἐτεθνήκει δὲ αἰφνιδίως ἐν τῷ δευτεῖνῳ» (2). Τὰ Ἑλληνικά Πρακτικά τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας ὁμιλοῦν περὶ φοβεροῦ θανάτου τοῦ Ἰωσήφ: «Τράμου καὶ κλόνου ἐπιστάντος αὐτῷ, ἐξέψυξε· τοῦτο οὐ μικρῶς ἡμᾶς ἐπάραξεν» (3). Ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ διὰ τῆς τελευταίας ἐγγράφου γνώμης του περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἔβωσε γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τὴν πλανωμένην παπικὴν Ἐκκλησίαν: «Πάντα, ἐτόνιζεν, ὅτινα νοεῖ καὶ ὅτινα δογματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καὶ αὐτὸς ἐγὼ νοῶ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐμὲ συμπειθόμενον ἀφιερῶν...» (4).

Ὁ Μάρκος ἠγωνίζετο καὶ ἐθρῖνει, θλίπων τὸν Πατριάρχην ἔκπτωτον τῆς Ὀρθοδοξίας, τοὺς δὲ ἄλλους Ἑλλήνας ἐπισκόπους συγκροτοῦντας «συναγωγὴν ποιηρευομένων» προδοτῶν τῆς πίστεως. Ἡ ψευδὴς ἔνωσις, θάσει τῆς περὶ οἰκονομίας θεωρίας τοῦ Ἰωσήφ, εὕρισκετο ἐπὶ θύραις. Οἱ ψευδενωτικοί, κατὰ τὸν Μάρκον, ἐστηρίζοντο εἰς «ρητὰ», ἐπιδεχόμενα διπλὴν ἐρμηνείαν καὶ ἱκανοποιούντα Ἑλλήνας καὶ Λατίνους: «Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνώσεως ἤρξαντο πραγματεύεσθαι καὶ τινα ρητὰ περιεργάζεσθαι, δι' ὧν ἐνωθήσονται, μέσσην ἐπέχοντα χώραν καὶ δυνάμενα κατ' ἀμφοτέρας τὰς δόξας λαμβάνεσθαι καθάπερ τις κόθορνος» (5). Δι' αὐτῆς τῆς μηχανῆς, οἱ μὲν εὐνοοῦντες τὴν ψευδὴ ἔνωσιν εὐκολώτερον ἐπιείκοντο, οἱ δὲ ἀντιτιθέμενοι, ὅπῃ ῥχεν ἐλπίς, νὰ παραδέχωνται ἀνεξετάστως τὰ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως προσαγόμενα χωρία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀγία ἀκαμμία τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἡ σῶτειρα τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπὸ τῶν προδοτῶν ἐπισκόπων ἑλλήνων ἐχαρκτηρίσθη παραφροσύνη. Καὶ αὐτοὶ ὅμως οἱ Λατίνοι ἐθαύμαζον τὴν σοφίαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ὁ Λατίνος Jagaris, «ἰδὼν τρεῖς ἀντιλέγοντας τῷ Ἐφέσου, ἐκεῖνον δὲ μόνον ἀπολογούμενον καὶ ὑπερισχύοντα ἔφη πρὸς τὸν πλησίον· οὗτός ἐστιν ὃν ἔλεγον, ὅτι ἐγένετο ἔκφρων; Ἐγὼ ἀπορῶ εἰπερ ἡδύνατο ἀπολογεῖσθαι τὸν ἕνα, αὐτὸς δὲ ἀπολογεῖται πρὸς πάντας· διεφῆμισαν

1. Syiv. Sguropulu (Συροπούλου), "Ενθ' ἀνωτ. IX, κεφ. Η', σ. 261.

2. Syiv. Sguropulu (Συροπούλου), "Ενθ' ἀνωτ. IX, κεφ. ΙΣΤ', σ. 276 καὶ XII, κεφ. ΙΑ', σ. 346, 347.

3. Mansi, 31A, 1008D.

4. Mansi, 31A, 1008E, 1009A.

5. Παρὰ Ἰωσήφ Μεθώνης, Ἀπολογία εἰς τὸ Γραμμάτων Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, P.G. 159, 1076B.

γάρ πρότερον, ὅτι ὁ Ἐφέσου παρεφρόνησε καὶ οὐκ οἶδε τί λέγει»⁽¹⁾). Οἱ προδότες τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, χαρακτηρίσαντες τὸν Μάρκον παράφρωνα, ἐγένοντο καταγέλαστοι ἐνώπιον καὶ αὐτῶν τῶν Λατίνων! Παράφρων ὁ ἄτλας τῆς Ὁρθοδοξίας! Ἀλλὰ μήπως καὶ περὶ τοῦ αἰωνίου Ἀρχιερέως δὲν διέδωσαν, «ὅτι ἐξέστη» (Μάρκ. γ' 21). Μήπως καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἐχαρακτηρίσθη μαινόμενος; (Πράξ. κατ' 24).

Μία πλανωμένη σύνοδος, ἡ ὁποία ἐκτρέπεται εἰς ὕβρεις, παύει πλέον νὰ εἶναι σύνοδος. Πράγματι, ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας συντόμως ἐξεφυλίσθη εἰς ἄνομον «καίσαφαϊκὸν συνέδριον», κατὰ τὴν εὐστοχον παρατήρησιν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ, δουλεύων τῇ ἀνιέρῳ πολιτικῇ σκοπιμότητι, ἀπηγόρευσε εἰς τὸν Μάρκον νὰ ὁμιλῇ, διέταξε νὰ παύσουν αἱ ἐπίσημοι συνεδρίαὶ καὶ ἀφήκεν ἐλεύθερον τὸ πεδίον τῆς ἀντερθοδόξου δράσεως εἰς τὸν ἐξωμότην Βησσαρίωνα Νικαίας. Ὁ Συρόπουλος, μνημονεύων τῆς τραγικῆς αὐτῆς περιόδου τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, γράφει: «Παυσασμένων τῶν διαλέξεων οὐκ ἔτι ἐπραξεν ἡ Σύνοδος οὐδέν, ἀλλ' ἰδίως καὶ κρύφῃ καὶ συνεσκιασμένως πάντα ἐγένοντο. Αἱ τε γάρ συνελεύσεις αἱ παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ δέκα Ἀρχιερέων εἰς τὸν πάπαν ἰδίᾳ ἐγένοντο καὶ μυστικῶς καὶ οὔτε οἱ λοιποὶ τῶν ἡμετέρων Ἀρχιερέων, οὔτε οἱ ἐπίσκοποι τῶν Λατίνων οἶδαι τὰ λαληθέντα ἐκείσε. Καὶ αἱ συνελεύσεις πάλιν αἱ παρὰ τῶν ἡμετέρων γεγυνοῦσαι καὶ ἐν τῷ παλατίῳ καὶ ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ κελλικῶς ἐγένοντο. Καὶ οὐκ ἦσαν τὰ ἐν αὐταῖς ὡς πράξεις Συνόδου καθολικῆς, ἀλλὰ τρόποι καὶ ἐπίνοια ἐντεῦθεν κατασκευάζοντο, ὅπως ἂν στέρξωσιν ἀπλῶς οἱ ἡμέτεροι τὴν μετὰ τῶν λατίνων ἑνωσιν. Καὶ αἱ γινώμαι αἱ διδόμεναι ἐν αὐταῖς οὐκ ἐδίδοντο ὡς γινώμαι Συνόδου Οἰκουμενικῆς, ἀλλ' ὡς γινώμαι τινων μερικῶν, ἀπαιτουμένων στέρξαι τὴν ἑνωσιν»⁽²⁾).

Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἐκνόμου, ἀντικανονικῆς καὶ παρασκηνιακῆς συνόδου, οἱ ἡμέτεροι, πρωτοστατοῦντος τοῦ ἐκλατινισθέντος Βησσαρίωνος, συνέταξαν κείμενον σύμφωνον πρὸς πᾶς ἀπόφειν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τοῦ πάπα καὶ τῶν δύο ἀντιπροσωπεύων. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον διωρθώθη ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Δ' ἐπὶ τὸ παπικώτερον καὶ οὕτω παρήχθη ὁ ὅρος τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Τὸ δρᾶμα τῆς Φλωρεντίας εἶχε φθάσει ἤδη εἰς τὸ κατακόρυφον. Ὁ ὅρος τῆς ἐνώσεως ὑπεγράφη τὴν 6 Ἰουλίου 1439 ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ', ὑπὸ 8 καρδινάλιων καὶ ὑπὸ 61 Λατίνων ἐπισκόπων, ἐκ δὲ τῆς Ἀνατολῆς ὑπέγραψεν ὁ αὐτοκράτωρ, 18 ἀρχιερεῖς καὶ ἑνδεκα κληρικοὶ «ἐν μυχοῖς καρδίας στέννοντες καὶ θακρόντες οἱ πλείους»⁽³⁾). Ἐκ τῶν

1. Sgyl. Sguroulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. ΙΧ, κεφ. Β', σ. 251.

2. Sgyl. Sguroulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. Ι', κεφ. ΙΘ', σ. 310.

3. Sgyl. Sguroulu (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. Ι', κεφ. VΙΙΙ, σ. 292.

υπογραφάντων ὁ Σ. Συρόπουλος, υπογράψας τὸν ὄρον τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως, ἀπήντησεν εἰς τὸν ἐκδιάζοντα αὐτὸν αὐτοκρατορικὸν ἀντιπρόσωπον Φιλανθρωπινόν: «Ἐξ ἀνάγκης ἔπομαι τοῖς πολλοῖς, ἵνα ἐκπληρώσω τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸ θέλημα τὸ βασιλικόν, διαμαρτυρούμενος καὶ νῦν, ὅτι οὔτε τῇ γνώμῃ οὔτε τῇ προαιρέσει μου δοξάζω τὸ γεγονὸς ὡς ὕγιᾶ δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς μου, ὅτι οὐ στέργω τοῦτο, οὐδ' ἐκουσίως υπογράφω»⁽¹⁾. Ἡ ὁμολογία τοῦ Σ. Συροπούλου, ἀκουσίως υπογράφαντος τὴν ψευδῆ ἔνωσιν, ὑπενθυμίζει τὴν πρᾶξιν τοῦ Πιλάτου, νίφαντος τὰς χεῖρας μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Κυρίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν σταυρωτῶν (Ματθ. κζ' 24). Μόνον οἱ συντάξαντες τὸν ὄρον ἐγινώριζον τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενόν του, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν ἑλλήνων ἐσύροντο πρὸς υπογραφήν τοῦ ὄρου τῆς προδοσίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπεδείχθησαν δειλοὶ καιροσκόποι εἰς τὴν σύνοδον καὶ τώρα ἐνεφανίζοντο συρόμενοι προδοταί. Ὁ Συρόπουλος, διεκτραγωδῶν τὴν θέσιν τῶν υπογραφάντων τὴν ἀρνησιν τῆς Ὁρθοδοξίας, γράφει: «Οὐκ ᾔδεισαν οἱ ἐν τῇ Συνόδῳ, ὅπως ταῦτα ἐγένοντο... Εἶδον οἱ γραικοὶ τὸν ὄρον υπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ὑπέγραψαν καὶ αὐτοί, εἶδον αὐτὸν καὶ οἱ λατῖνοι υπογεγραμμένον παρὰ τῶν γραικῶν καὶ παρὰ τοῦ πάπα καὶ ὑπέγραψαν καὶ αὐτοί, μὴ εἰδότες οἱ πλείους τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα. Πλὴν γὰρ ὀλίγων τινῶν ἐκ τε τῶν λατίνων καὶ τῶν γραικῶν, τῶν διασκεφαμένων τὸν ὄρον, ἢ καὶ τῶν παρατυχόντων, ὅτε ἐγράφετο, οἱ πλείους οὐκ ᾔπισταντο τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα»⁽²⁾. Πλὴν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, δὲν ὑπέγραψαν τὸν ὄρον ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαΐας Σταυρουπόλεως καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἰσθμίας, ἀναχωρήσαντες λάθρα ἐκ τῆς Φλωρεντίας πρὸ τῆς υπογραφῆς. Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ ἀπέθανε πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ὄρου. Ὁ ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως γράφει περὶ τοῦ Ἰωσήφ: «Ὁ Ἰωσήφ ἀπέθανε πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ὄρου κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ»⁽³⁾.

Ὁ πάπας Εὐγένιος, μετὰ τὴν υπογραφήν τοῦ ἐνωτικοῦ ὄρου, μεθύσας ἐκ τῆς προδοσίας τῶν ἑλλήνων καὶ τῆς δουλόφρονος ὑποταγῆς των, ἀνεφώνησεν: «Ἠγνόουν τί πλέον παρὰ τῶν ἑλλήνων νὰ ἀπαιτήσω, ἀφοῦ πάντα ὅσα ἠξιώσαμεν καὶ ἀπητήσαμεν λαθόντες ἔχομεν»⁽⁴⁾. Ἡ χαρὰ ὅμως τοῦ ρωμαίου ποντίφηκος μετεστράφη εἰς κατήφειαν, ὅταν διεπίστωσεν, ὅτι ἀποουσίαζεν ἐκ τοῦ ὄρου τῆς ἐνώσεως ἡ υπογραφή Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ. Ὁ Εὐγένιος Δ' «ἠρώτησεν, εἰ ὑπέγραψεν ὁ Ἐφέσου καὶ ἀκούσας ὡς οὐχ ὑπέγραψεν, ἔφη» λοιπόν, ἐποίησαμεν οὐδέν»⁽⁵⁾.

1. Syll. Sguroplita (Συροπούλου), "Ενθ' ἀνωτ. Γ', κεφ. VII', σ. 291.

2. Syll. Sguroplita (Συροπούλου), "Ενθ' ἀνωτ. Γ', κεφ. ΙΘ', σ. 310.

3. Νεκταρίου Κεφαλοῦ, Μελίτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ σχίσματος, τόμ. Β', σ. 246, Ἀθήναι, 1912.

4. Παρὰ Σ. Βουτυρῆ, Ἡ παπικὴ μοναρχία καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, σ. 55, Ἀθήναι, 1902.

5. Syll. Sguroplita (Συροπούλου), "Ενθ' ἀνωτ. Χ, κεφ. Θ', σ. 294.

Γ'. Τὸ ἡρώϊκὸν δχι Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ. Μετὰ τὴν μευθὴ ἔνωσιν τῆς Φλωρεντίας εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐλλήνων ἐπισκόπων διεξήχθη ὁμηρικὸς ἀγὼν ἐναντίον τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἀρνούμενου νὰ υπογράψῃ τὸν ἐπαίσχυντον ὅρον τῆς προδοσίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ ἐξωμόται δὲν ἤσθάνοντο ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐκ τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας των, διότι ἡλέγχοντο ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ἐφοβοῦντο ὡς ἔνοχοι τὸν ἕνα, «τὸν λέοντα καὶ πῦρ πνέοντα», τὸν Μάρκον. Οἱ πάντες ἠγωνίζοντο νὰ πνίξουν τὴν μόνην ἐλεγκτικὴν φωνήν. Παρεκάλουν τὸν Μάρκον νὰ δεχθῇ οἰκονομίαν τινὰ χάριν τῆς ἐνώσεως: «Παρεκίνουν καὶ ἡλείουν τὸν Ἐφέσου χρήσασθαι οἰκονομίαν τινὴ καὶ συγκатаβάσαι» ὁ δὲ ἔλεγεν, οὐ συγχωρεῖ συγκатаβάσαις εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως.... Οὐ γὰρ ἐστὶ μικρὸν ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ τὸ δοκοῦν μικρὸν»⁽¹⁾. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπίεσε τὸν Μάρκον, ἵνα ὑποχωρήσῃ, ὁ γενναῖος ὁμῶς ἐπίσκοπος ἠρνήθη, μὴ προδόμενος οἰαυδῆποτε βασιλικὴν ἀπειλὴν: «Εἶπε δὲ πρὸς τὸν Βασιλέα, «οὐ ποιήσω τοῦτο ποτέ, κἂν εἴ τι καὶ γένηται»⁽²⁾. Ὁ Συρόπουλος μνημονεύει τῆς ἀφάτου θλίψεως τοῦ Μάρκου, παρακολουθοῦντος τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου ὑπὸ τῶν ἐλλήνων: «Ὁ Ἐφέσου ἐκάθητο σιωπῶν καὶ ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς γινόμενοις»⁽³⁾.

Μετ' ὀλίγον, τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐξεβάλλετο ὡς ποιητὴν, χάριν τῆς σταυρωθείσης Ὁρθοδοξίας. Ἐξαλλος ὁ Βηροσαρίων Νικαίας ἐπέτεθῃ κατὰ τοῦ Μάρκου, χαρακτηρίσας αὐτὸν μαινόμενον καὶ δαιμονῶντα: «Ὁ Νικαίας ἀναΐδην ἔσκωπε τὸν Ἐφέσου καὶ μετὰ τὴν πολλὴν φιλονεικίαν, ἀναστὰς ὁ Νικαίας ἔφη, περιττὸν ποιῶ καὶ φιλονεικῶ μετὰ ἀνθρώπου δαιμοναρίου, αὐτὸς γὰρ ἐνι μαινόμενος καὶ οὐ θέλω, ἵνα φιλονεικῶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐξῆλθε μετὰ θυμοῦ»⁽⁴⁾. Ὁ Μάρκος, ἀτάραχος, δὲν ἀνταπέδωσε τὴν ὕβριν, χαρακτηρίσας ἀπλῶς τὸν Βηροσαρίωνα ὑποτακτικὸν τοῦ πάπα: «Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἐφέσου, ὅτι οὐ ὑπάρχεις κοπέλιν καὶ ἐποίησας ὡς κοπέλιν»⁽⁵⁾. Δεχόμενος ὁ Μάρκος τὸν καταγιγασμὸν τῶν ὕβρεων τοῦ Βηροσαρίωνος, ἀσφαλῶς θὰ ἐνεθυμήθῃ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοῦλ ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ;» (Ματθ. ι' 25). Ὁ ἐξωμότης ἐξώδρισε τὸν μέγαν πρόμαχον τῆς Ὁρθοδοξίας! Κατὰ κανόνα οἱ προδίδοντες τὴν ἀλήθειαν ὀδρίζουν, ἐνῶ οἱ ὑπερμαχοῦντες τῆς ἀληθείας ἐλέγχουν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ὑπὲρ τοῦ ὀδριζομένου Μάρκου ἀπολογία ἐκ μέρους διακόνου τινὸς Φιλίππου, προσχωρήσαντος τελικῶς εἰς τὴν παράταξιν τῶν λατινοφρόνων: «Ὁ Ἐφέσου ἐστὶν ἅγιος ἄνθρωπος καὶ διδάσκαλος ἀριστος καὶ θεολόγος ἄκρος, οὐ λέγοντος οὐκ ἐπαίετε ὁμεῖς,

1. Syll. Sguorupulu (Συροπούλου) "Ενθ' ὁνωτ. IX, ΣΤ', σ. 256, 257.

2. Syll. Sguorupulu (Συροπούλου), "Ενθ' ὁνωτ. X, Ε', σ. 284.

3. Syll. Sguorupulu (Συροπούλου), "Ενθ' ὁνωτ. X, Ε', σ. 284.

4. Syll. Sguorupulu (Συροπούλου), "Ενθ' ὁνωτ. IX, κφ. ΣΤ', σ. 257.

5. Syll. Sguorupulu (Συροπούλου), "Ενθ' ὁνωτ. IX, κφ. ΣΤ', σ. 257.

οὐδέ ἐστὶ ἱκανοὶ κἀν μαθηταὶ αὐτοῦ εἶναι' λέγετε δὲ αὐτὸν δαιμονῶν κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τοιαῦτα λέγοντας κατὰ τοῦ Σωτῆρος, οὐ μισητὴς ἐστὶ καὶ αὐτός» (1). Ὁ Μάρκος, ὡς θράχος ἀμετακίνητος ἐκ τῆς ὀρθοδόξου θέσεως, ἐξαπατήρησε πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐπισκόπους, τοὺς ὑπογράφαντας τὸν ὅρον τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως, «Χριστοκαπήλους» καὶ χριστεμπόρους καὶ συνίστα περὶ αὐτῶν: «Φευκτέον αὐτοὺς ὡς φεύγει τις ἀπὸ δειφῶς» (2). Ὁ παλαιότερος θεογράφος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ Μ. Μανουὴλ ὁ ρήτωρ, θαυμάζων τὴν ἀγίαν ἐμμονὴν του ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ, γράφει: «Μόνος αὐτὸς ἰσως ἔργους τε καὶ λόγοις ἐτύλος ἀνεδείχθη Ὁρθοδόξιας ἐναντίον θασιλέων καὶ τυράννων ὡς ἔπος εἰπεῖν, γυμνῇ ἢ κεφαλῇ τὴν ἀλήθειαν ἀνακηρύττων καὶ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἐπισφαλῶς εἰσαχθεῖσαν προσθήκην οὐδόλως ἐπιδεχόμενος» (3). Χάριν τῆς Ὁρθοδόξιας ὁ Μάρκος ἐχωρίσθη πάντων καὶ ἔμεινε μόνος, μονώτατος, ἠνωμένος ὅμως μετὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας: «Εγὼ δὲ χωρισθεὶς αὐτῶν, ἔκτοτε ἐμαυτῷ σχολάσας, ἵνα τοῖς ἁγίοις μου πατράσι καὶ διδασκάλοις διατελῶ συνημμένος, πᾶσι καταφανῇ ποιῶ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην διὰ τῆς ἐμὲ μου τῆς γραφῆς ὡς ἂν ἐξῇ δοκιμάζειν τῷ βουλομένῳ, πότερον, ὕγιεισι δόγμασι χαίρων ἢ διεστραμμένοις τισί, τὴν γεγενημένην ἑνωσιν οὐ παρεδείξω» (4).

Κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα ὤφισε τὴν φωνὴν του ἐναντίον τοῦ μόλις τότε ἐμφανιζομένου παπισμοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πάπα Βίκτωρος Α' (189 - 198) ὁ γενναῖος ἐπίσκοπος Ἐφέσου Πολυκράτης, ἀντιτάξας τὸν ἀποστολικὸν λόγον: «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πράξ. ε' 29). Τῷ 1438 - 1439, εἰς τὴν σύνοδον Φερράρας - Φλωρεντίας, ὤφισε στενωπρεῖαν τὴν φωνὴν του ἐναντίον τοῦ πλανωμένου ἀρχομανοῦς πάπα Εὐγενίου Δ'· πάλιν ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου, Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ἀναδείξας προσῳργίαν Ὁρθοδόξιας τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου, τὴν «χρυσὴν λυχνίαν» τῆς Ἀποκαλύψεως. Ὁ πάπας ἦτο ἐπόμενον νὰ πολέμησῃ τὸν Μάρκον Εὐγενικόν, τὸν ἀντιπαθόντα εἰς τὴν ὁποσίᾳ τῆς Ὁρθοδόξιας. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ὁ πάπας Εὐγένιος Δ', εἰς τὸν ὁποῖον ὑπετάγησαν ὡς δεῦλοι οἱ λατινοφρόνες Ἕλληνες ἐπίσκοποι, εἶχεν ἤδη καθαιρεθῇ ὑπὸ τῆς ἐν Βασιλεῖα συνόδου (5). Ὁ πάπας ἐζήτησεν ἐπιμόνως, ἵνα δικάσῃ ὡς αἵρετικὸν τὸν Μάρκον Εὐγενικόν καὶ ὡς μὴ ὑπογράφαντα τὸν ὅρον τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Κατὰ τὸν Συρέπουλον, «ἐμήνυεν ὁ πάπας τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἐπεὶ δὴ ὁ Ἐφέσου οὐκ ἐπείσθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου, οὐδ' εἰς τὸν ὅρον

1. Sylv. Sguropoliu (Συροπούλου), *Vera Historia...*, ἔθ' ἀνωτ. Χ, κεφ. ΙΓ', σ. 301.

2. Ρ. Ο. Τόμ. XVII fasc. 2, 1923, σ. 456.

3. Ρ. Ο. Τόμ. XVII, fasc. 2, 1923, σ. 517.

4. Μάρκον Ἐφέσου, Γραμμάτιον, Ρ.Ο. 159, 1089D.

5. Ἀνδρονίκου Κ. Δημητραπεκοπούλου, Ἀρχιμ., Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς, σ. 151, Λαμία, 1867.

οπέγραψε, δέον ἔστιν, ἵνα κριθῇ συνοδικῶς· καὶ εἰ οὐ πειοθῇ, ἵνα γένηται ἡ ἀνήκουσα εἰς αὐτὸν καταδική· πέμψον οὖν αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς, ἵνα κριθῇ»⁽¹⁾. Ὁ Μάρκος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ πάπα, οὐχὶ κρινόμενος, ἀλλὰ κρίνων καὶ ἐλέγχων τὸν πλανώμενον ρωμαῖον ποντήρηκα. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπάντησις τοῦ γενναίου ἐπισκόπου πρὸς τὸν Εὐγένιον Δ΄: «Αἱ Σύνοδοι κατεδίκασον τοὺς μὴ πειθομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' εἰς δόξαν τινὰ ἐναντίαν αὐτῆς ἐνισταμένους καὶ ταύτην κηρύττοντας καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζομένους· διὸ καὶ αἰρετικούς ἐκάλουν αὐτοὺς καὶ κατεδίκασον πρῶτον τὴν αἵρεσιν, εἴτα τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς· ἐγὼ δὲ οὐ κηρύττω ἰδίαν μου δόξαν, οὐδὲ τι ἐκαινοτόμησα, οὐδὲ ὑπὲρ ἀλλοτρίου τινὸς δόγματος καὶ νόθου ἐνίσταμαι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκραφνὴν δόξαν τηρῶ ἑμαυτόν, ἣν παρέλαβε καὶ κατέχει ἡ Ἐκκλησία ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἕως δεῦρο, ἣν καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ ἀγία Ἐκκλησία πρὸ τοῦ σχίσματος κατεῖχεν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς.... Εἰ ταύτης τοίνυν ἀντιπρὶσθῆμι καὶ ἐξ αὐτῆς παρεκκλίναι οὐ θούλωμαι, πῶς ἂν κατακριθῇν δίκην, ἣν οἱ αἰρετικοὶ κατεδικάζοντο; Τίς ἂν ὀγιῶς καὶ εὐσεβῶς φρονῶν τοιοῦτό τι ποιῇσι κατ' ἐμοῦ; Δεῖ γάρ πρῶτον τὴν δόξαν, ἣν δοξάζω, κατακρίναι. Εἰ δὲ αὕτη εὐσεβὴς καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογεῖται, πῶς ἐγὼ καταδικῶ ἀξίος;»⁽²⁾. Πάντως, ὁ Μάρκος, φαίνεται, ὅτι ἐκινδύνευσε εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἐκ μέρους τοῦ πάπα, διεσώθη δὲ τελικῶς, χάρις εἰς τὴν παρέμβασιν τοῦ ἐκτιμώμενου αὐτὸν βασιλέως Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου, ὅστις ὠδήγησε τὸν Μάρκον εἰς Βενετίαν τὴν 6ην Σεπτεμβρίου 1439 καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ «ἴδιον ἐμβιβδάσας κάτεργον»⁽³⁾ ἐπανεφέρειν αὐτὸν ἀσφαλῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Καὶ ὁ μὲν Μάρκος, ὀθριζόμενος καὶ προπηλακιζόμενος ὑπὸ πάντων, ἔστησεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν μέγα καὶ αἰώνιον τρόπαιον τῆς Ὁρθοδοξίας, στοιχίσας ἀκριβῶς εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων προμάχων τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Βησσαρίων ὁμοως Νικαίας, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὑπέστη κατακόρυφον πνευματικὴν πτώσιν, ἀρνηθεὶς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἐμφανισθεὶς ὡς ἐξωμότης, πολέμιος τῆς Ὁρθοδοξίας, δεινότερος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Λατίνων. Ὁ Βησσαρίων ἀπεκάλει περιφρονητικῶς τὴν Ὁρθόδοξian «Ἐκκλησίαν πῶν Γραικῶν» καὶ ἔγραψε περὶ αὐτῆς, ὅτι «κατήντησεν εἰς τὸ μηδεῖν. Πάντων γὰρ οὕτως οἱ θάρσαροι ἐκράμασαν, ὡς τοῦ λοιποῦ καὶ φωνὴν αὐτὴν Ἑλληνικὴν καὶ διθλίαι καὶ συγγράμματα πάντα καὶ αὐτὸ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπιλείπονται ἡμετέρους»⁽⁴⁾. Ὁ ἐκλατινισθεὶς ἐπίσκοπος Νικαίας προσφῆτευσεν, ὅτι θὰ ἐκλείψῃ ἡ Ὁρθοδοξία καὶ αὕτη ἔτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Καὶ ἡ μὲν Ὁρθοδοξία ζῇ καὶ

1. Sgylv. Sguropala (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. Χ, κεφ. ΙΒ', σ. 299.

2. Sgylv. Sguropala (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. Χ, κεφ. ΙΕ', σ. 304.

3. Sgylv. Sguropala (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. ΧΙ, κεφ. Β', σ. 314.

4. Ἐκκλησία, Ἀριθ. 4 (15.2.1964), σ. 95.

λάμπει ὑπὲρ τὸν ἥλιον, διότι «πῶλαι ᾔδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ιστ' 18), ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐπιζήσασα τοῦ μωσαϊστικοῦ κατακλισμοῦ, χάρις εἰς τὰ αἰῶνια ζώπυρα τῆς Ὁρθοδοξίας, παρεύεται τὴν ἐνδοξον ἱστορικὴν αὐτῆς ὁδόν, ὃ δὲ ἐξωμότης Βησσαρίων μνημονεύεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὡς τραγικὸς ἐκπτώτος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὴν προδοσίαν, ὁ Βησσαρίων ἔταξεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὸν ἐκλατινισμὸν καὶ τὸν ἀφελληνισμὸν πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων. Ἐξάλλος ὁ Βησσαρίων ἐκάλει τοὺς ὀρθοδόξους νὰ προσχωρήσουν ἀθρόοι εἰς τὴν πλανωμένην παπικὴν Ἐκκλησίαν: «Ἐπίγινωτε, ἀδελφοί, ἀνέκρα-
ξεν ὁ Βησσαρίων, τὴν τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν, τὴν τοῦ Πέτρου καθέδραν. Ἐπίγινωτε τὴν μητέρα καὶ διδάσκαλον. Οἱ ταύτης ἀπεσχημαμένοι, σωτηρίας τυχεῖν οὐ δύνανται. Ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁμᾶς εὐλασθῶς ὑποδε-
ξασθαι παρακαλῶ καὶ τοῦ Θεοῦ δεῖσθαι οὐ παύσομαι. Θέλω γὰρ πάντας εἶναι ὡς ἐγώ...»⁽¹⁾. Αὐτὴ εἶναι ἡ ψυχολογία παντὸς ἐξωμότου τῆς Ὁρθοδοξίας. Θέλει νὰ καταστοῦν ἐξωμότοι πάντες οἱ ὀρθόδοξοι. Πολλοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη ὁμοῦν τὸν Βησσαρίωνα ὡς φιλοπάτριδα καὶ ὡς ἐρ-
γασθέντα ἐν τῇ Δύσει ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Βησσαρίων συνετέλεσε θεσαίως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Δύσιν, ἐνθα παρέμεινεν ὡς παπικὸς καρδινάλιος, δὲν μετέδωκεν ὅμως καὶ τὸ γνήσιον ἐλληνικὸν πνεῦμα, ἐφ' ὅσον ἀπεμπόλησε τὴν Ὁρθοδοξίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλ-
ληνισμὸς ἐνεκοιπώθη μέσφ τῶν μεγάλων ἐλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλη-
σίας. Ἀντιθέτως, ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πλῆθους ἀφελ-
ληνισμοῦ τοῦ Βησσαρίωνος. Ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς μνημονεῖ ἀνθελλη-
νικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βησσαρίωνος πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν παιδῶν τοῦ
δεσπότης Θωμᾶ: «Εἶναι χρεῖα, γράφει ὁ Βησσαρίων, νὰ ζῶσι τὰ παιδιά
λατινικῶς μὲ τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τους ἐσυνύχασμεν
περὶ τούτου καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ ποιῇ νὰ ζοῦν
φράγκικα παντελῶς, ἤγουν νὰ ἀκολουθῶσι τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ πάντα
ὡσάν λατῖνοι καὶ οὐχὶ ἀλλῶς, νὰ ἐνδύονται λατινικῶς, νὰ μάθουν νὰ
γονατίζουν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάπαν καὶ καρδινάλιους καὶ τοὺς
ἄλλους αὐθέντας...»⁽²⁾. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, κρίνων τὴν ἐπι-
στολὴν τοῦ Βησσαρίωνος, γράφει: «Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀξία μνήμης εἶναι
ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, διότι, γεγονυία τῇ φωνῇ, κηρύττει ὁπόσον ὁ Βησσαρίων
ἀπέβαλε πᾶν αἰσθημα ἑλληνισμοῦ»⁽³⁾. Πόσον πλανῶνται καὶ σήμερον
δοσι νομίζουσιν, ὅτι θὰ ἐπιζήσῃ ὁ Ἑλληνισμός, ἐάν ἀκρωτηριασθῇ ἡ Ὁρ-
θοδοξία, χάριν μιᾶς ψευδοῦς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μετὰ τῆς πα-
πικῆς Ἐκκλησίας!

1. «Ἐκκλησία», Ἀριθ. 4 (15.2.1964), σ. 95.

2. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδ. ΣΤ', τόμ. Ε', σ. 277.

3. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἐνθ' ἄνωγ. τόμ. Ε', σ. 277.

Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ταχθεὶς εἰς τὴν Φλωρεντίαν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, μετενόησεν ἀργότερον καὶ ἤσκησεν ἔντονον κριτικὴν τῶν προδοτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας: «Οὐδὲν ἀνθρώπινον, γράφει, οὐδὲν χριστιανικὸν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ὅφ' ἡμῶν εἰργασται, ἀλλὰ πάντα προδοσία τῆς ἀληθείας σαφὴς ἦν καὶ Θεοῦ καταφρόνησις καὶ παίγνια ἐν αὐτοῖς παικτοῖς καὶ ἑριδες καὶ μάχαι καὶ φθόνοι καὶ κατ' ἀλλήλων ἀγενεῖς συκοφαντίαι καὶ αἰσχύνη καὶ γέλως καὶ σύγχυσις, ἐξ ὧν οἱ μὲν αἰσχυρῶς προεδόθημεν, οἱ δὲ καθάπερ ἐν φιλοτησίᾳ (= ἐν προπόσει) τὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας δόξαν προσποιον πάνυ ραδίως..... μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων βαθμῶν πάντα ραδίως προδίδουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, οἱ μὲν ἐξ ἀπλότητος, οἱ δ' ὑπὸ δέους εἰποντο»⁽¹⁾. Κατὰ τὸν Γ. Σχολάριον, ἡ προδοσία τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν Φλωρεντίαν εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ ἐξαγορᾶς τῶν ἐπισκοπικῶν συνειδήσεων ὑπὸ τῶν Λατίνων ἢ ἀσκήσεως τρομερᾶς ψυχικῆς πίεσεως: «Τῶν ἡμετέρων προμάχων, τῶν μὲν προδεδομένων ταῖς ἐκείθεν ἐλπισθεῖσαις τιμαῖς, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων γέγονε δῆλον, τῶν δὲ ταῖς ἐνδεαῖς πιεζομένων καὶ τὴν διετὴ μὴ φερόντων ἀπουσίαν τῶν οἰκοι, ... καὶ πάντων πρὸς Ἐν μόνον ὁρῶντων, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, εἰ καὶ μέλλουιν ἀνευλαθεῖς τι πρὸς τὴν πίστιν τολμᾶν, φαύλως μὲν, ἀλλ' οὖν οὕτως αὐτοῖς ἐν στενῷ πάντ' ἐγεγόνει»⁽²⁾. Ὁ Σ. Συρόπουλος ὁμολογεῖ, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν τραγωδίαν τῆς Φλωρεντίας, διότι ἀκίνητὴ ἡ χεὶρ καὶ ἡ γλῶσσα ἐφ' μεγέθει τῶν δυσχερῶν καὶ τῇ ἀνοίᾳ τε καὶ αἰσχύνῃ τοῦ γένους»⁽³⁾. Πάντα τὰ γενόμενα εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἦσαν παράνομα καὶ ἄκυρα, ἀπὸ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς πλευρᾶς, λόγῳ τῆς προδοσίας τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπὸ τῶν καιροσκοπῶν καὶ δευλῶν ἐπισκόπων, ἀπὸ δὲ τῆς λατινικῆς, λόγῳ τῆς προσηγηθείσης καθαιρέσεως τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ' ὑπὸ τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου ὡς «σχισματικοῦ, σιμωνιακοῦ καὶ αἰρετικοῦ»⁽⁴⁾. Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, ἡ μὲν Ὁρθοδοξία διεσώθη χάρις εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ὄχι τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἐνταφιάσθη ὅμως διαπαντός ἡ ἐλευθερία τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ καθηρημένος πάπας Εὐγένιος Δ', χάρις εἰς τὴν συμπαράστασιν τῶν προδοτῶν ἐλλήνων ἐπισκόπων, ἐξουδετέρωσε τὴν ἀντιπατικὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας καὶ ἀπέθῃ ἀπόλυτος ἀρχὼν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

7. Ἀγῶνες Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Α'. Ἡ ὁμολογία τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἔδωκεν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας τὴν

1. Παρὰ Joseph Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 472, 473.

2. Παρὰ J. Gill, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 473.

3. Syll. Sgurophi (Συροπούλου), Ἐνθ' ἀνωτ. III, κεφ. 88, σ. 57, 58.

4. Ἀνδρονίκου Κ. Δημητρακοπούλου, Ἀρχιμ., Ἱστορία τοῦ Σχίσματος τῆς Λατικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὁρθόδοξου Ἑλληνικῆς, σ. 151, Λεψία, 1867.

μεγαλυτέραν μάχην τῆς ζωῆς του. Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἤρχισεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Φερράρας καὶ Φλωρεντίας, ἀλλὰ δὲν ἔληξε, διότι ὁ Μάρκος δὲν ἐσάλπισεν ἀπλῶς τὸ ὄχι πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς προδότες τῆς Ὁρθοδοξίας, διὰ τὰ ἔχῃ ἡρεμον τὴν συνειδήσιν του, ὅτι ἐπέτελεσεν ὡς ἐπίσκοπος τὸ καθήκον του. Ἡδύνατο ὁ Μάρκος, ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἑφεσον, νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν διαποίμανσιν καὶ περιφρονησὶν τοῦ ποιμνίου τῆς ἐπισκοπῆς του, ἀλλῶς πῶς ὅμως ἀντελαμβάνετο τὴν ἀποστολὴν του ὡς φρουροῦ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅταν πάντες οἱ ἐπίσκοποι προδίδουν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ἀξίος τῆς ἀποστολῆς του ἐπίσκοπος θλίπει πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὡς ποιμνίων του καὶ ἴσταται ἀγρυπνίος εἰς τὴν ἐπαλξιν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἕτοιμος νὰ δώσῃ τὴν μάχην πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, διότι τότε δὲν κινδυνεύει νὰ γίνῃ ἀλλοτριεπίσκοπος, ἀναλαμβάνων τὴν μέριμναν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀντιθέτως, εἰς ὅραν κινδύνου τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλοτριεπίσκοπος καὶ εἰς τὴν ἰδίαν του ἐπισκοπὴν ἀποδεικνύεται ὁ ἐπίσκοπος, ὁ προδίδων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἀλήθειαν, ὡς ἀλλότρια φθεγγόμενος καὶ ποιὼν. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ὅμοι τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ Φλωρεντίας, ἐνεσάρκωσε τὸν ἰδανικὸν τύπον τοῦ ἐπισκόπου, ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Μ. Βασίλειος. Ἀνεδείχθη «Ἐκκλησιῶν κόσμος, στῦλος καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκίαις ἀσφάλειας, δυσμαχώτατος τοῖς ὑπειναντίοις, φύλαξ πατρῶων θεσμῶν, νεωτεροποιᾶς ἐχθρὸς, ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας σχῆμα, οἷον ἀπὸ τινος ἱεροπρεποῦς εἰκόνας, τῆς ἀρχαίας καταστάσεως» (1).

Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ἐπιστρέψας ἐκ Φλωρεντίας, ἔνα σκοπὸν ἔθεσεν ἐνώπιόν του: Νὰ ἀγωνισθῇ καὶ νὰ ἀποδείξῃ παράνομον, ἀντικανονικὴν, ἀντορθόδοξον καὶ ἀκυρον τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ὑπογραφέντα ὑπὸ πάντων ὁρὸν τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ «καίφασάκον» συνέδριον τῆς Φλωρεντίας ἔπρεπε πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἀποκηρυχθῇ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Ὁ γενναῖος Ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου ἔθεσε τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας καὶ τὸν ἐνωτικὸν ὁρὸν τῆς εἰς κρίσιν ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως τοῦ φύλακος τῆς Ὁρθοδοξίας ὀρθοδόξου λαοῦ. Πράγματι, τὸ ἡρωϊκὸν ὄχι τοῦ Μάρκου εἰς τὴν Φλωρεντιαν ἔσωσε τὸν λαὸν ἐκ τῆς πλάνης. Ὁ λαὸς μὲ τὸ ὀρθόδοξον αἰσθητήριόν του εἶδε τὸν Μάρκον ὡς μοναδικὸν ποιμένα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Ἰωσήφ Μεθώνης, πολέμιος τοῦ Μάρκου, ὁμολογεῖ τὴν θριαμβευτικὴν ὑποδοχὴν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ὁ Μάρκος εἰς τὴν Κων/πολιν: «Ὁ Ἐφέσιον εἶδε τὸ πλῆθος δοξάζον αὐτόν, ὡς μὴ ὑπογράψαντα καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ οἱ ὄχλοι καθάπερ Μωϋσεὶ καὶ Ἀαρὼν καὶ εὐφήμερον αὐτόν καὶ ἄγιον ἀπεκάλουν» (2). Ἄλλα τὰ κριτήρια τῶν προδοτῶν τῆς Ὁρ-

1. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 28, 1, ἐτῇ Ἐκκλησίᾳ Νικοιαισαρείας, P.G. 32, 305.
2. Ἰωσήφ Μεθώνης, P.G. 159, 992C.

δοξίας και άλλα τὰ κριτήρια τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Οἱ προδότες εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας ἐλύθριζον τὸν Μάρκον ὡς «δαιμονῶντα καὶ μαινόμενον»: ὁ λαὸς τῆς Κων/πόλεως ὕμνει καὶ ἐδόξαζε τὸν Μάρκον «ὡς μὴ ὑπογράφαντα» τὴν ψευδὴ ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔχουν εἰρὰ γε ὅπ' ὅσιν τῶν τὴν ψυχολογίαν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἐπισκόπων σπεύδουν σήμερον νὰ ἐπαναλάβουν τὸ πείραμα τῆς «οἰκονομικῆς» ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, δημιουργοῦντες οὕτω μίαν νέαν Φλωρεντίαν; Ἀλλαχοῦ ὁ Ἰωσήφ Μεθώνης ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ λαοῦ, τοῦ τιμῶντος ὡς ἁγίον τὸν Μάρκον: «Τὸν καλούμενον Παλαμᾶν καὶ τὸν Ἐφέσου Μάρκον... μόνον διὰ τὸ λέγειν καὶ συγγράφειν κατὰ Χατίνων, δοξάζετε καὶ ὕμνετε καὶ εἰκόνας ἐγκοσμεῖτε αὐτοῖς, καὶ πανηγυρίζοντες, στέργετε αὐτοὺς ὡς ἀγίους καὶ προσκυνεῖτε»⁽¹⁾. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός ὡς σημεῖον ἀντιλεγόμενον ἀπεδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν λατινοφρόνων ἐπισκόπων καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἀδαμάντιος Διαμαντόπουλος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἀντίθετα αἰσθήματα λαοῦ καὶ ἐπισκόπων ἐναντι τοῦ Μάρκου, γράφει: «Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ διέδωσαν, ὅτι παρεφρόνησε» σύγχρονοι δὲ αὐτῷ ἐκάλουν αὐτὸν Ἰούδαν καὶ αἰρεσιάρχην.... ἐν ᾧ ταῦτοχρόνως ἀνευφημεῖτο ζῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας, προσεκαλεῖτο ν' ἀναβῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἀποθνήσκων δὲ ἀνεκρηρύττετο ἅγιος, ἐγκώμια δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀκολουθία ἀφεροῦντο τῇ μνήμῃ αὐτοῦ»⁽²⁾.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος, μολοντὶ λατινόφωνον, ἐλέπιν τὸν θαυμασμόν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Μάρκον, ἐκάλεισεν αὐτόν, δπως ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ κενοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Βασιλεὺς «παρήγγειλέ τισι τῶν ἀρχόντων καὶ εἶδον τὸν Ἐφέσου καὶ ἤξίωσαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτόν, ἵνα κατανεύσῃ γενέσθαι πατριάρχης» ὡς δὲ εἶρον αὐτόν μηδὲλως παραδεχόμενον, ὥρισεν γενέσθαι ψήφους»⁽³⁾. Ὁ Μάρκος ἡρνήθη ἐπιμόνως τὸν λάμποντα πατριαρχικὸν θρόνον, διότι δὲν ἐπίστευεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς θέσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀγνωστοθῇ εὐχερέστερον ὑπὲρ τῆς πανταχόθεν ἀπειλουμένης Ὀρθοδοξίας. Ἀντιθέτως, ὁ Μάρκος ἐφρόνει, ὅτι καὶ μὲ τὸ εἶδυμα τοῦ ἀπλοῦ μοναχοῦ δύναται τις νὰ καταγάγῃ τὸν μεγαλύτερον ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας θρίαμβον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ στουδέτου μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Βρυενίου. Ὁ Μάρκος ἀπέφυγε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ ἡρνήθη νὰ ἐλθῇ εἰς οἰσινδήποτε ἐπαφὴν μετὰ τοῦ νέου λατινόφωνου πατριάρχου Κων/πόλεως Μητροφάνους καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὁμοφρόνων ἐπισκόπων.

1. Ἰωσήφ Μιθῶνης, Ἀπολογία περὶ τοῦ Ε' κεφαλαίου τῶν ἐν τῷ ὄρει τῆς Συνόδου, 1Β', Ρ.Γ. 159, 1357B.

2. Ἀδαμ. Διαμαντοπούλου, Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος, σ. 20. Ἀθήναι, 1889.

3. Sýlv. Sguroplu (Συροπούλου), Vera Historia.... ἐνθ' ἀνωτ. XII, κεφ. Β', σ. 332.

Ὁ Μάρκος, αἰτιολογῶν τὴν ἀκαμπτὸν στάσιν τοῦ ἑναντι τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν λατινοφρόνων ἐπισκόπων, γράφει: «Οὐτε θούλωμαι, οὔτε δέχομαι τὴν αὐτοῦ ἢ τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, τὸ παράπαν, οὐδαμῶς.... ὡςπερ οὐτε γεγυῖσιν ἔνωσιν καὶ τὰ δόγματα λατινικά, ὥςπερ ἐδέξατο αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ... Πέπεισμαι γὰρ ἀκριβῶς, ὅτι ὅσον ἀποδοιοταίαι τοῦτου καὶ τῶν τοιούτων, ἐγγίξω τῷ Θεῷ καὶ πᾶσι τοῖς πιστοῖς καὶ ἀγίοις Πατράσι καὶ ὡςπερ ποῦτων χωρίζομαι, οὕτως ἐνοῦμαι τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς ἀγίοις Πατράσι τοῖς θεολόγοις τῆς Ἐκκλησίας...» (1). Ὁ Μάρκος ἐκάλεισε τὸν ὀρθόδοξον λαὸν νὰ μὴ ἔχη οὐδεμίαν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ πάπα καὶ τῶν Λατίνων καὶ νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ψευδὴ ἔνωσιν τῆς Φλωρεντίας: «Φεύγετε καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοί, τὴν πρὸς τοὺς ἀκοινωνήτους κοινωνίαν καὶ τὸ μνημόσυνον τῶν ἀμνημονεύτων. Ἴδε ἐγὼ Μάρκος ὁ ἁμαρτωλὸς λέγω ὑμῖν, ὅτι, ὁ μνημονεύων τοῦ πάπα ὡς ὀρθόδοξου ἀρχιερέως, ἐνοχὸς ἐστὶ πάντα τὰ τῶν Λατίνων ἐκπληρῶσαι μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς κούρας τῶν γενεῶν καὶ ὁ λατινοφρόνων μετὰ τῶν Λατίνων κριθήσεται καὶ ὡς παραβάτης τῆς πίστεως λογισθήσεται» (2).

Ἐνῷ εἰς τὴν Κων)πολιν ὁ Μάρκος ἐγένετο δεκτὸς θριαμβευτικῶς, εἰς τὴν Ἐφεσον ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν ψευδενωτικῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὴν ἀγούσαν διὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀλλὰ καθ' ὁδόν, ἐκρατήθη εἰς τὴν Λήμνον ὡς ἐξόριστος, τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Μάρκος περιγράφει τὴν περιπέτειάν του εἰς ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τινα ἱερομόναχον Θεοφάνην: «Μετὰ τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς εἰς Κων)πολιν, ἀναβάντος εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐνὸς τῶν ὑπογραφεύων λατινοφρόνων καὶ ἐνοχλοῦντος ἡμᾶς, ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μου ἐξ ἀνάγκης. Ἐκεῖ δὲ πάλιν μηδεμίαν εὐρὴν ἀνάπαυσιν καὶ χαλεπῶς νοσήσας καὶ ζημιούμενος παρὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ πειραζόμενος, διότι μὴ εἶχον ὀρισμὸν αὐθεντικόν, ἐξῆλθον κάκειθεν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Διαπεράσας οὖν εἰς τὴν Καλλιπόλιν καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Λήμνου ἐκρατήθην ἐνταῦθα καὶ περιωρίσθην παρὰ τοῦ βασιλέως» (3). Ὁ Μάρκος ἐξωρίσθη χάριν τῆς Ὁρθοδοξίας, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δίδεται» (Β' Τιμ. β' 9). Ὁ Μέγας ἐξόριστος, εἰς Λήμνον εὐρισκόμενος, συνέταξε τὴν ὀνομαστὴν ἐγκύκλιόν του «τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὐρισκομένους ὀρθόδοξοις Χριστιανοῖς», διὰ τῆς ὁποίας κατεπολέμησε τὴν ψευδὴ ἔνωσιν τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Μάρκος, οἰκουμενικὸς πλέον διδάσκαλος, εἶχεν ἀποβῇ τὸ στόμα τῆς ὁλῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὀρθόδοξοι ἤκουον τὰ πνευματικὰ σαλπίσματα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ καὶ προεφυλάσσοντο ἀπὸ πάσης κοινωνίας μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Γραικολατίνων: «Θεό-

1. Μάρκου Ἐφέσου, Ἀπολογία, P.G. 160, 536CD.

2. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεοφάνην, P.G. 160, 1097D, 1100A.

3. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεοφάνην, P.G. 160, 1097AB. Ἰδὲ καὶ P.O. XVII fasc. 2, 1923, σ. 489.

γετε αὐτούς, ἀδελφοί, καὶ τὴν πρὸς αὐτούς κοινωνίαν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδοπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. Καὶ τὸ θαυμαστόν· αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Οὐ θαῦμα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν... Στήκετε κρατοῦντες τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβετε, τὰς τε ἐγγράφους καὶ τὰς ἀγράφους, ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες ἐκπέσῃτε τοῦ Ἰδίου στηριγμοῦ. Θεὸς δὲ ὁ πάντα δυνάμενος... καὶ ἡμᾶς αὐτῶν ἀπαλλάξας ὡς πονηρῶν ζιζανίων, οἷα καθαρὸν καὶ εὐχρηστον σῖτον εἰς τὰς ἐαυτοῦ ἀποθήκας συνάξειεν...»⁽¹⁾.

Ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας, ἵνα καὶ πάλιν στηλιτεύσῃ διὰ τῆς ἐκ τῆς ἐξορίας ἐγκυκλίου του τὰς πλάνας τῶν Λατίνων. Οἱ Γραικολατίνοι, οἱ ὑπογράφαντες τὴν ἑνωσιν τῆς Φλωρεντίας, σοφιστικῶς ἐρμηνεύοντες τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἔλεγον: «Οὐδέποτε ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία τὸ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπλῶς, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι» τοῦτο δὲ τὸν Υἱὸν οὐκ ἐκβάλλει τῆς ἐκπορεύσεως ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ πρότερον ἦμεν καὶ νῦν ἐσμέν ἡνωμένοι»⁽²⁾. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἀπήντα εἰς τὴν αἰρετικὴν ἐρμηνείαν τῶν λατινοφρόνων: «Φεῦ τῆς ἀνοίας! Φεῦ τῆς τυφλώσεως! Εἰ δὲ αἰὶ ἡ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι ἔλεγεν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐν ταῖς Συνόδοις Πατέρων παραλαβοῦσα, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐδέποτε ἔλεγεν, (οὐδὲ γὰρ παρέλαβε τοῦτο παρ' οὐδενός), τί γε ἄλλο ἢ τὸ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι ἔλεγεν; Εἰ γὰρ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δῆλον ὡς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς»⁽³⁾. Ὁ Μάρκος κατήγγειλεν ὡς παράνομον τὴν προσθήκην τοῦ Filioque: «Ἡμεῖς μὲν ἀθεμίτως καὶ παρανόμως καὶ τοῖς Πατράσιν ἐξ ἐναντίου τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην γεγενῆσθαι φαμέν· οὗτοι δὲ αὐτὴν θεμιτῶς καὶ εὐλόγως διορίζονται γεγενῆσθαι· τοσοῦτον οἶδασι τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἑαυτοῖς συμφωνεῖν»⁽⁴⁾. Ἀπορρίπτων ὁ Μάρκος τὸ παπικὸν πρωτεῖον εἰς τὴν ἐγκύκλιόν του, γράφει: «Ἡμεῖς μὲν τὸν πάπαν ὡς ἓνα τῶν πατριαρχῶν λογιζόμεθα, καὶ τοῦτο γε, ἂν ὀρθόδοξος ᾦ· οὗτοι δὲ αὐτὸν δικαίριον τοῦ Χριστοῦ καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τῶν χριστιανῶν ἀπάντων μάλα σεμνῶς ἀποφαίνονται»⁽⁵⁾. Διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀντιπατικῆς ἐγκυκλίου του ὁ Μάρκος

1. Παρὰ Ἰω. Καμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Α', σ. 361, 362, Ἀθήναι, 1952.

2. Παρὰ Ἰω. Καμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα..., Α', ἐνθ' ἄνωτ. σ. 354.

3. Παρὰ Ἰω. Καμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα, Α', ἐνθ' ἄνωτ. σ. 354.

4. Παρὰ Ἰω. Καμίρη, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 361.

5. Παρὰ Ἰω. Καμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα, Α', ἐνθ' ἄνωτ. σ. 361.

Εὐγενικός καταδικάζει ὡσαύτως τὸ καθαρτήριο πῦρ καὶ τὰ ἄζυμα τῶν Λατίνων.

Ἡ ἀπήχσις τῆς ἐγκυκλίου τοῦ ἐξορίστου προμάχου τῆς Ὁρθοδοξίας ὕψηξε μεγάλη. Ὁ Μάρκος γράφει χαρακτηριστικῶς: «... Περιωρίσθην παρὰ τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τῆς ἀληθείας δύναμις οὐ δίδεται, τρέχει δὲ καὶ μᾶλλον εὐδοχεῖται καὶ οἱ πλείονες τῶν ἀδελφῶν τῇ ἐμῇ ἐξορίᾳ θαρροῦντες θάλλουσι τοῖς ἐλέγχοις τοὺς ἀληθείας καὶ παραβάτας τῆς ὁρθῆς πίστεως καὶ τῶν πατρικῶν θεσμῶν καὶ ἐλαύνουσι πανταχόθεν αὐτοὺς ὡς καθάρματα, μήτε συλλειτουργεῖν αὐτοῖς ἀνεχόμενοι, μήτε μνημονεύοντες ὁλως αὐτῶν ὡς χριστιανῶν»⁽¹⁾. Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός δὲν ἀποφεύγει τοὺς θαρεῖς χαρακτηρισμοὺς τῶν Γραικολατίνων, προκειμένου νὰ ἀσφαλίσῃ τοὺς πιστοὺς ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ ἐκλατινισμοῦ καὶ νὰ διεγείρῃ πᾶσαν χριστιανικὴν συνείδησιν κατὰ τῆς πλανωμένης ποικίλης Ἐκκλησίας, τῆς τὰ πάντα μηχανευομένης πρὸς ὀποδούλῳ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πάντες οἱ ὁρθόδοξοι συνεμορφοῦντο πρὸς τὰ σαλπίσματα τοῦ ἐξορίστου ἀρχηγοῦ, τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ καὶ δὲν συνελειτούργουν μετὰ τῶν λατινοφρόνων, δὲν ἐπικοινωνοῦν μετ' αὐτῶν καὶ δὲν ἐμνημόνευσαν τῶν ἐπισκόπων, τῶν ὑπογραψάντων τὴν ψευδὴ ἔνωση τῆς Φλωρεντίας. Τὸ ὁρθόδοξον πλήρωμα μόνον τὴν φωνὴν τοῦ Μάρκου ἀνεγνώριζεν ὡς φωνὴν καλοῦ ποιμένου. Αἱ φωναὶ τῶν λατινοφρόνων ἐπισκόπων ἐφαίνοντο φωναὶ ἀλλοτρίων. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Γραικολατίνων ἐπισκόπων ἐφηρμόσθη ἐκ μέρους τῶν λογικῶν προσάτων ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: «Ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν» (Ἰω. ε' 5).

Β'. Μάρκος Εὐγενικός καὶ Γεώργιος Σχολάριος. Ὁ κατὰ τῶν Λατίνων καὶ τῶν λατινοφρόνων ἀγνωρίζομενος ἀκατάδελτος Ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου ἐδοκίμαζε μεγάλην θλίβιν, θλέπων τὸν κορυφαῖον μαθητὴν τοῦ Γεωργίου Σχολάριον εἰς τὴν παράταξιν τῶν ψευδευαγγέλων. Ὁ μαθητὴς εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἐγκατέλειπε τὸν διδάσκαλον κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεγάλης μάχης ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Γ. Σχολάριος συνειργάσθη μετὰ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ διὰ τὴν θεολογικὴν ἐτοιμασίαν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, μετεπήδησεν ἄμως εἰς τὴν παράταξιν τῶν ἐνωτικῶν, τῶν ἐκδεχομένων τὴν θεωρίαν τῆς «οἰκονομικῆς» ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Π. Γρηγορίου γράφει περὶ τῆς στάσεως τοῦ Γ. Σχολαρίου ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας: «Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ μετέπειτα ἀθηνωτικός πατριάρχης, ἐξεφώνησε τρεῖς λόγους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδείκνυνεν, ὅτι ἕνεκα τριῶν λόγων εἶδει νὰ ὑπογραφῇ ἢ μετὰ τῶν Δυτικῶν ἔνωσις. Πρῶτον, διότι πᾶς

1. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεοφάνη, P.G. 160, 1097AB.

χριστιανός οφείλει να δημολογή μίαν και τήν αὐτὴν πίστιν· δεύτερον, διότι ἡ ἔνωσις θά σώσῃ τὴν Κων)πολιν ἐκ τῆς τευρκικῆς ἐπιδρομῆς· καὶ τρίτον, διότι θά ὠφελήσῃ περισσότερο τὴν ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἢ μετὰ τῆς Δύσεως ἔνωσις ἢ ἡ ἔνωσις μετὰ τῶν θωρδάρων καὶ ἀπολιτίστων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς»⁽¹⁾. Πόσον ἐπιλανθάνομαι ὁ Γεώργιος Σχολάριος! Ὡς πρῶτος Πατριάρχης τοῦ ὑποδοῦλου γένους ἀργότερον ἐπίσθη, ὅτι οὐδεμία πνευματικὴ ἔνωσις τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἦτο δυνατόν ποτε νὰ συντελεσθῇ μετὰ τῶν ἀπολιτίστων ὀρθῶν τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ. Ὁ Μάρκος ἐθρήνησε τὴν πτώσιν τοῦ φιλοσόφου μαθητοῦ τοῦ Γεωργίου Σχολαρίου: «Σὺ, μηδένος εἰς πείραν ἔλθων λυπηροῦ, μόναις ἀπειλαῖς, ὡς εἴκοι ποθηθεῖς... οὕτω ραδίως αὐθις προέδωκας τὴν ἀλήθειαν! Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων καὶ κλαύσμαι τὴν θυγατέρα Σιών, τὴν τοῦ φιλοσόφου λέγω ψυχὴν, ριπίζομένην καὶ μεταφερομένην ὡς χοῦς ἀπὸ ἄλωναος θερμῆς;»⁽²⁾.

Ὁ Μάρκος διεξήγαγεν ὁλόκληρον ἀγῶνα, ὅπως ἀποσπάσῃ τὸν Γεώργιον Σχολάριον ἐκ τῆς παρατόξεως τῶν λατινοφρόνων. Ὁ κορυφαῖος διδάσκαλος ἡλεγξε τὸν φιλόσοφον μαθητὴν, διότι ὑπεστήριζεν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἔνωσις Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων διὰ τινος οἰκονομίας καὶ μέσης ὁδοῦ ὡς πρὸς τὰς δογματικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ Μάρκος διεκήρυξεν εἰς ὅλους τοὺς τόνους τῆς διαπάσῃ, ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκονομία καὶ μεσότης εἰς τὰ θέματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως: «Ἄλλ' ἐρεῖς ἴσως, γράφει πρὸς τὸν Σχολάριον, ὡς οὐκ ἐπὶ τὰ ἐναντία γέγονεν ἡ μετὰθεσις, μεσότητα δὲ τίνα καὶ οἰκονομίαν πέρισκοποῦμεν. Οὐδέποτε διὰ μεσότητος, ἄνθρωπε, τὰ ἐκκλησιαστικὰ διωρθώθη· μέσον ἀληθείας καὶ ψεύδους οὐδὲν ἔστιν· ἀλλ' ὥσπερ τὸν τοῦ φωτὸς ἕξω γενόμενον ἐν τῷ σκότει εἶναι ἀνάγκη, οὕτω τὸν τῆς ἀληθείας μικρὸν παρεκκλίναντα, τῷ ψεύδει, λοιπὸν, ὑποκείσθαι φαίμεν ἂν ἀληθῶς· καίτοι γε φωτὸς μὲν καὶ σκότους ἔστιν εἰπεῖν μεσότητα, τὸ καλοῦμενον λυκαυγὲς ἢ λυκόφως, μεσότητα δὲ τῆς ἀληθείας καὶ ψεύδους οὐδ' ἐπινοήσῃεν ἂν τις, εἰ καὶ πολλὰ κάμοι... Μὴ οὖν ἀπατάτῃσιν ἡμῶς ἐπὶ μεσότητα καὶ διπλὴν (=ἀσάφειαν) αὐθις ἀναχωροῦντες. Καταφακὼν γάρ εἰσι συνέδριον, ἄχρις ἂν ἡ γενομένη παρ' αὐτῶν ἔνωσις τὴν Ἐκκλησίαν ἐπισκοτῇ...»⁽³⁾. Ἀς τὸ ἀκούσουσιν οἱ ἀποτολμῶντες καὶ σήμερον συγκρασημένον τῶν ἀντιτιθεμένων διδασκαλιῶν τῆς παπικῆς καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας! Λυκαυγὲς καὶ λυκόφως μεταξὺ φωτὸς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ σκότους τῆς παπικῆς πλάνης δὲν ὑπάρχει. Οἱ φειδω-

1. Π. Γρηγορίου, Σχίσσις Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων, σ. 508. Ἰβὶ καὶ Mansi, 31A, 968A.

2. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Σχολάριον, P.G. 160, 1093AB.

3. Μάρκου Ἐφέσου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Σχολάριον, P.G. 160, 1093ABC, 1096C.

τικοί εις πᾶσαν ἐποχὴν ἀρέσκονται εἰς τὸ λυκοφῶς, προτιμοῦν δηλαδὴ τὴν πορείαν πρὸς τὸ σκότος.

Εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὀρθοδόξους κατεβίβασε καὶ πάλιν ἡ θεολόγος γλῶσσα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ τὴν ψευδευτικὴν θεωρίαν τῆς μεσότητος. Οἱ Γραικολατῖνοι, διακαιούντες λαίλους, ἔλεγον: «Εἰ μεσότητά τινα, φηοῖν, ἐπινοήσοιμεν τῶν δογμάτων, ἐκείνοις τε συναφθεσόμεθα δι' αὐτῆς, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καλῶς ἔξομεν, οὐδὲν ἀναγκαζόμενοι λέγειν παρὰ τὰ εἰωθότα καὶ παραβεδομέναι»⁽¹⁾. Ὁ Μᾶρκος ἀπῆντα εἰς τὴν ψευδῇ θεωρίαν τῶν λατινοφρόνων: «Τοῦτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ τοὺς πολλοὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαν καὶ πείσαν ἀκολουθεῖν τοῖς εἰς τὸν κρημινὸν τῆς δυσσεβείας ἀπάγουσι. Πιστεύσαντες γὰρ εἶναι τι μέσον ἀμφοῖν τῶν δοξῶν, ἤπερ ἐπὶ τινων ἐναντίων συμβαίνει, πρὸς τὸ δεινὸν ἠτάσθησαν. Ἀλλὰ λέξιν μὲν ἐνδέχεται μέσσην δύο δοξῶν εὐρεθῆναι, τὴν ἀμφοτέρως σημαίνουσαν ὁμωνύμως, δόξαν δὲ μέσσην ἐναντίων δοξῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀδύνατον εἰ δὲ μὴ, καὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἔσται τι μέσον καὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐπὶ παντός γὰρ ἡ ἢ κατὰφασις ἡ ἢ ἀπόφασις. Εἰ μὲν οὖν τὸ λατινικὸν ἀληθὲς δόγμα, τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ψευδὲς τὸ ἡμέτερον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, (διὰ τοῦτο γὰρ αὐτῶν ἐχωρίσθημεν)· εἰ δὲ τὸ ἡμέτερον ἀληθὲς, ψευδὲς ἂν εἴη δῆπου τὸ ἐκείνων. Τί οὖν ἂν εἴη τούτων μέσον; Οὐδέν, πλην εἰ μὴ λέξις πρὸς ἀμφω τὰς δόξας ὁρώσα, καθάπερ τις κόθορνος*. Αὕτη οὖν ἡμᾶς ἐνωθῆναι ποιήσει; Καὶ τί δράσομεν, ὅταν ἀλλήλους ἐξετάζωμεν περὶ τῶν νοημάτων καὶ τῶν δοξῶν; Ἐνὶ καὶ ἀμφοτέρως προσειπεῖν ὀρθοδόξους τοὺς τάναντία φρονούντας; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι· οὐ δ' ἂν εἰδείης, ὁ πάντα φόρων καὶ πάντα ραδίως ἐπονομάζων... Τοσαῦτα μὲν ἡμῖν ἀρκεῖ περὶ τῆς μεσότητος, ὅτι τε οὐδ' ἔστιν ὅλως μεσότης ἱκανῶς ἀποδεδειχόσι καὶ ὅτι τὸ τὰ τοιαῦτα ἡγεῖν ἀσεθὲς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριον»⁽²⁾. Ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός συνιστᾷ νὰ φεύγωμεν μακράν τῶν λατινοφρόνων, τῶν ὑπερμαχοῦντων τῆς ψευδευτικῆς θεωρίας περὶ μεσότητος: «Φευκτέον αὐτοὺς, ὡς φεύγει τις ἀπὸ ὄψεως, ὡς αὐτοὺς ἐκείνους, ἢ κάκεινων πολλῶ δῆπου χείρυνας, τοὺς χριστοκατῆλους καὶ χριστεμπόρους»⁽³⁾.

Ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός ἠτύχησε νὰ ἴδῃ πρὸ τῆς τελευτῆς του τὸν Γεώργιον Σχολάριον ἀπορρίπτοντα τὴν θεωρίαν περὶ μεσότητος, ἐγκαταλείποντα τὴν παράταξιν τῶν Γραικολατίνων καὶ ἐντασσόμενον πάλιν

1. Παρὰ Ἰω. Καμύρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μυστήρια*.... Α', ἐνθ' ἀνωτ. σ. 359.

* Εἰδικὸν ὑπόδημα προσαρμοζόμενον εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας.

2. Παρὰ Ἰω. Καμύρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μυστήρια*.... Α', ἐνθ' ἀνωτ. σ. 359, 360.

3. Παρὰ Ἰω. Καμύρη, *Ἐνθ'* ἀνωτ. σ. 360.

ὡπὸ τὴν ἀγίαν σημαίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ καθηγητὴς Κωνσταντῖνος Μπόνης γράφει περὶ τῆς θαυμαστῆς μεταστροφῆς τοῦ Γ. Σχολαρίου: «Ὁ Σχολάριος, δριμύτατα ἐλεγγθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του, ὡς «μεσότητα καὶ οἰκονομίαν περισκοπῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς.....»... ἀφνης μεταβάλλει ἄρδην ἰδέας, καὶ ἀπὸ ἐνωπικός, ἀποβαίνει ἀπὸ τοῦ 1443 πιθανῶς... ὡς ὁ ἴδιος λέγει, «τῆς τῶν ὀρθοδόξων συνάξεως ἐξάρχων»... Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1444 ὁ ὀρμητικὸς Σχολάριος ρίπτεται πλεον ὀλοφύχως εἰς τὸν θεολογικὸν ἀγῶνα, ὡς ἐπάλξις διάδοχος τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Εὐγενικοῦ, ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀνθενωτικῶν ἰστάμενος»⁽¹⁾. Παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἔχρησε διάδοχόν του εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας τὸν Γ. Σχολάριον. Εἶναι ὅντως συγκινητικοὶ οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου προμάχου τῆς Ὁρθοδοξίας, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὸν ἀντάξιον μαθητὴν, τὸν παραλαβόντα τὴν ἀκοίμητον ἡεράν δῶρα τῆς Ὁρθοδοξίας: «Νῦν, ὅτε ἐγὼ ἤδη ἐντεῦθεν ἀπαλλάττω, ἄλλον τινὰ οὐχ ὀρῶ, κατὰ τὸ εἶκός, τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πίστει καὶ τοῖς δόγμασι τῆς Ὁρθοδοξίας δυνάμενον ἐκκληρώσαι αὐτὴν» ἐμοῦ. Διὰ τοῦτο ἀξιώ αὐτόν, ἵνα καλοῦντος νῦν τοῦ καιροῦ, μᾶλλον δὲ κατεπεύγοντος, τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον τῆς εὐσεβείας σπινθῆρα ἀνακαλύψῃ καὶ συμμαχήσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι δόγμασιν ἵνα ὅπερ οὐκ ἤδυνήθη αὐτὸς ἐκτελέσαι, κατορθώσῃ αὐτὸς τῇ τοῦ Θεοῦ συμμαχίᾳ.... Ἀποτίθῃμι δὲ ὅμως καὶ αὐτὸς τὸν τοιοῦτον αὐτῷ ἀγῶνα, ἵνα ἡ αὐτῷ ἐμοῦ πρόμαχος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὑγιούς διδασκαλίας ὁρηγητὴς καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος, πεποιθὼς τῇ συμμαχίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτῇ»⁽²⁾. Συγκινητικὴ εἶναι καὶ ἡ δόρυφος ἀποδοχὴ τῆς ἐντολῆς τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκ μέρους τοῦ Γ. Σχολαρίου, ἡ σαφῶς διακρινομένη εἰς τὴν ἀπάντησίν του: «Ἐμαυτὸν καθαρώτατον καὶ φανερώτατον τῆς ἀληθείας συναγωνιστὴν ἔταξα, ὥστε τὰ τῶν πατέρων μου δόγματα καὶ τὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀκρίθειαν ἀνυποστάτως διαγγέλλειν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς σῆς μεγίστης ἀγιοσύνης»⁽³⁾. Ὁ Joseph Gill, ἀναφερόμενος εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ὑπὸ τοῦ Γ. Σχολαρίου, γράφει: «Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός στὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του ἔκαμε Ἐκκλησίαν στὸν Σχολάριον νὰ ἀναλάβῃ τὸν μανδῦα, ποῦ αὐτὸς κατ' ἀνάγκη ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψῃ, τοῦ ὑπερασπιστοῦ τῆς «Ὁρθοδοξίας» καὶ τοῦ ἀνειδέτου ἀντιπάλου τῆς ἐνώσεως. Ὁ Σχολάριος, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε συμφιλιωθῇ μὲ τὸν παλαιὸν του διδάσκαλον, ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσίν του στὸν ἐτοιμοθάνατον, ὑπόσχεσιν, ποῦ ποτὲ δὲν ἐξέλασε καὶ ποῦ ἐξεπλήρωσε ἕως τὸν θάνατό του»⁽⁴⁾. Ὁ Μάρκος

1. Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, τόμ. Δ', σ. 278.

2. Μάρκον Ἐπίσκον, Πρὸς τὸν Σχολάριον, P.G. 160, 532CD.

3. Ἀπόκρισις τοῦ Σχολαρίου, P.G. 160, 533CD.

4. Joseph Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, μετ. «Καλοῦ Τύπου», σ. 426, Ἀθήναι, 1962.

Εὐγενικός ἡδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ, ἡρεμος πλέον, τὸν διδλικὸν λόγον: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρημὰ σου ἐν εἰρήνῃ...» (Λουκ. β' 29).

Γ'. Πίστος ἄχρι θανάτου. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός μέχρι τῆς ὑστάτης πνοῆς τῆς ζωῆς του κατεπολέμησε πᾶσαν θεωρίαν περὶ πλαιοῦς καὶ ἐφημέρου ἐνώσεως Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων καὶ διεκήρυξεν, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ κρατῶν ἀλώθητον τὴν πίστιν τῶν Πατέρων του: «Ἀπαντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, πᾶσαι αἱ Σύνοδοι καὶ πᾶσαι αἱ θεαὶ Γραφαὶ φεύγειν τοὺς ἐτερόφρονας παρανοοῦσι καὶ τῆς αὐτῶν κοινωνίας διστάσονται... τούτων οὖν ἐγὼ πάντων καταφρονήσας, ἀκολουθήσω τοῖς ἐν προσχήματι πεπλασμένης εἰρήνης ἐνωθῆναι κελεύουσιν, τοῖς τὸ ἱερὸν καὶ θεῖον σύμβολον κιβδηλεύουσιν καὶ τὸν Υἱὸν ἐπεισάγουσι δεύτερον αἶτιον τοῦ ἁγίου Πνεύματος;... Μὴ πάθοιμι τοῦτο ποτε, Παράκλητε ἀγαθέ, μηδ' οὕτως ἑαυτοῦ καὶ τῶν καθηκόντων λογισμῶν ἀποπέσοιμι, τῆς δὲ σῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ὑπὸ σοῦ ἐμπνευσθέντων μακαρίων ἀνδρῶν ἐχθόμενος, προστεθεῖην πρὸς τοὺς ἐμοὺς πατέρας, εἰ μή τι ἄλλο, ἐντεῦθεν ἀποφερόμενος τὴν εὐαίδειαν»⁽¹⁾.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ρωμασκοθολικοῦ J. Gill, τοῦ ἐξιστορήσαντος ἐλαχίστως τὰ τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας: «Ὁ μέγας πρωταγωνιστὴς τῶν (τῶν ἀιθνωτικῶν), ὁ Μάρκος Ἐφέσου, γράφει ὁ Gill, εἶχεν ἐπιστρέφει στὴν πρωτεύουσα κάποτε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1442 ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1443. ... Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν ζωῆς, ποῦ τοῦ ἔμειναν μετὰ τὴν Σύνοδο, ἢ πέννα του ποτὲ δὲν ἐσταμάτησε νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὅπως αὐτὸς τὴν ἐννοοῦσε, καὶ νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν «Λατινιζόντων», ... Ἡ ἐντοπιώσις τοῦ ἐνθουσιώδους ζήλου καὶ τῆς εὐλικρινείας, ποῦ δίδει τὰ συγγράμματά του, τῆς ἀφοσιώσεως στὴν πατροπαράδοτον πίστιν τῆς Ἐκκλησίας του... πρέπει νὰ εἴχῃ ἐνθαρρύνει πάρα πολὺ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἤδη ἀπορρίψει τὴν ἔνωσιν καὶ νὰ εἴχῃ κερδαίνει πρὸς τὸ μέρος του πολλοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀκόμη διστακτικοί... Καὶ ἡ Δύσις καὶ ἡ Ἀνατολὴ τὸν ἀνεγνώριζαν ὡς τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον γιὰ τὴν ἔνωσιν. Ἦσαν ὁ μόνος Ἕλλην ἱεράρχης, ποῦ εἶχε ἀπροκαλύπτως ἀρνηθῇ νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα στὴν Φλωρεντία, ὁ μόνος, ἐπομένως τοῦ ὁποίου ἡ διαγωγή ἦταν πάντοτε συνεπής... Οἱ ὁπαδοὶ τῆς Ἐνώσεως δὲν εἶχαν ἀνάμεσά των καμμία ἐπιφανῆ προσωπικότητα, ἡ ὁποία νὰ μπορούσε νὰ ἀνταγωνισθῇ τὴν ἐκπαιρωτὴν τοῦ Μάρκου στὸν λαόν»⁽²⁾. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐφαρμόζει τὸ σοφὸν ἀπόφθεγμα: «Ἀρετὴν οἶδε καὶ πολέμιος θαυμάζειν». Πράγματι, ὁ Μάρκος διὰ τῶν ἀτρώτων ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγώνων του κατάρθω-

1. Μάρκου Ἐφέσου, Ὁμολογία, P.G. 160, 105C.

2. J. Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἐκδ' ἀνωτ. σ. 412, 413, 414.

σε να στηρίξη τὴν παράταξιν τῶν ἀνθενωτικῶν, νὰ μεταστρέψῃ μυριάδας λατινοφρόνων ἐνωτικῶν καὶ νὰ κερδίσῃ τοὺς κυμανομένους διστακτικούς. Παρὰ τὸ πλεῖστον τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἠγωνίσθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁ κατὰ πάντα ἀντάξιος ἀδελφός του Ἰωάννης Εὐγενικός.

Ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἀπῆλθε τοῦ κόσμου τούτου «ὥσπερ οἶτος ὄριμος κατὰ καιρὸν θερίζομενος ἢ ὥσπερ θημωνία ἄλωνος καθ' ὧραν συγκομισθεῖσα» (Ἰώθ ε' 26), κατὰμεστος ἀγιότητος καὶ πλήρης ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐπὶ πέντε περίπου αἰῶνας ἦδεν ὁ Μάρκος λάμπει εἰς τὸ στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας ὡς πολύφωτος πνευματικός ἀσπὴρ πρώτου μεγέθους, κατέχων περίοπτον θέσιν μεταξὺ τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ συνεδέθη ἀρρήκτως μετὰ τῆς περιφανοῦς νίκης τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντίον τῶν Λατίνων καὶ τῶν λατινοφρόνων, οἱ ὅποιοι εἰς μάτην ἐπέδιδωσαν νὰ ἀφανίσουν Ὁρθοδοξίαν ἅμα καὶ Ἑλληνισμόν. Ὁ Μάρκος ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 23ῃ Ἰουνίου 1444 ἢ 1445 «ἀνὴρ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἀπάντων ἀριστος γεγωνῶς ἐν τε λόγοις καὶ θίῳ», κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου. Δέκα ἔτη ἀργότερον, τῷ 1456, ὁ πατριάρχης Γενναδῖος Σχολάριος ὤρισε διὰ Συνδικτικῆς πράξεως, ὅπως ἐορτάζεται κατ' ἔτος ἡ μνήμη τοῦ ἀγίου Μάρκου Εὐγενικοῦ τῇ 19ῃ Ἰανουαρίου. Ἡ ὑπὸ τὸν πατριάρχην Σεραφεῖμ Σύνοδος Κων/πόλεως τοῦ 1734 ὤρισε περὶ τοῦ ἀγίου Μάρκου: «Ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὸν ἱερὸν Μάρκον Ἐφέσου τὸν Εὐγενικὸν καὶ οἶδε καὶ τιμᾷ καὶ ἀποδέχεται ἀγιον ἄνδρα καὶ θεοφόρον καὶ ὅσιον καὶ ζηλωτὴν τῆς εὐσεβείας διάπυρον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν δογμάτων καὶ τοῦ ὁρθοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προασπιστὴν γενναϊότατον καὶ τῶν προηγουμένων ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἱερῶν θεολόγων καὶ κοσμητόρων τῆς Ἐκκλησίας μιμητὴν καὶ ἐφάμιλλον (!).

Ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Σεραφεῖμ τῷ 1734 διὰ Συνδικτικῆς πάλιν ἐπιστολῆς ἐπλεξεν ἐμπνευσμένον ἐγκώμιον πρὸς τὸν ἀκαταμάχητον πρόμαχον τῆς Ὁρθοδοξίας: «Ὁ ἱερὸς Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας πρέσβευς καὶ ποιμὴν καὶ ἀρχιερεὺς χρηματίας... ἐπηρεαζομένης τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν δόγμασιν εὐσεβείας τε καὶ ἀληθείας... πάντων περιτραπῆναι καὶ ἐνδοῦναι τῇ ἀπάτῃ καὶ καινοτομίᾳ διακεκινδυνευκότων, μόνος αὐτός, ζήλου θεοῦ πλησθεὶς καὶ φρόνημα θεῖον ἀναλαβὼν, ἀντίστη γενναίως καὶ ἀντιπαρετάξατο καὶ τῇ παντεφυχίᾳ τοῦ Πνεύματος τεθωρακισμένος, ὡς ἄλλος Δαβὶδ, τὸν νοητὸν Γολιάθ ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος ἀντεπέσειεν. Καὶ δὴ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου, τῇ τῶν ἐπιχειρημάτων δεινότητι,.... τῶν ἐναντίων τὰς σοφιστικὰς ἀντιθέσεις εὐστόχως θαλὼν καὶ περιτρεφόμενος καὶ ὡς ἱσθὸν διαλύσας ἀράχνης, τὸ

ὀρθὸν καὶ ἀληθὲς τοῦ ἐν ἡμῖν δόγματος συνέστησέ τε καὶ κατεσκεύασε καὶ τὴν ἀλήθειαν θριαμβεύουσας ἐβείξε, μόνος διαμεινὼς ἐν τῷ πολέμῳ ἀπερίτρεπτος καὶ ἀνάλωτος, οὗα τις ἀήτητος καὶ ἀκαταγώνιστος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης καὶ τῆς εὐσεθείας προστάτης ἀπερικλόνητος¹ κἀντεῦθεν ἀπωσάμενος γενναίως τῶν ἐναντίων τὴν φάλαγγα, τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἐπηρητημένου κινδύνου ἐν δόγμασι διεσώσατο»⁽¹⁾.

Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ἐξυμνῶν τὰ «ἡρωϊκὰ παλαίσματα» καὶ «ὑπερφυῖ κατορθώματα» τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, γράφει: «Εἰς ὅλα τὰ ὀρθόδοξα τῶν πιστῶν συστήματα τὸν ἀγιώτατον Μᾶρκον τῆς Ἐφέσου παρηγοιάζω σήμερον. Μᾶρκον ἐκεῖνον λέγω, τὸν ὁποῖον ἡ Ἀνατολὴ ἀνέτειλεν, ἀλλ' ἡ Δύσις ἔφριξε. Μᾶρκον ἐκεῖνον, τὸ καύχημα τῆς Ἀσίας... Μᾶρκον ἐκεῖνον, τὸν φωστῆρα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ κεραυνὸν τῆς δυτικῆς ἀγερωχίας, Μᾶρκον ἐκεῖνον, τὸ στόμα τῶν θεολόγων, τὴν δόξαν τῶν ὀρθοδόξων, τὸν ὑπερβαύμαστον ἀθλητὴν, τὸν μόνον ἀήτητον καὶ ἀδαμάντινον ἀνθρώπον...»⁽²⁾.

Ἐσχάτως, ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Β', ἀνηγέρθη ἱερὸς Ναὸς εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀχαρνῶν, πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Μάρκου Εὐγενικοῦ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος νὰ τιμήσουν τὸν ἀδάμαστον φρουρὸν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως, τὸν ὁποῖον ὁ ὁμνογράφος τῆς Ἐκκλησίας χαρακτηρίζει «τῆς Ὀρθοδοξίας μονομάχον καὶ ὑπέρμαχον φύλακα». Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ποιησις ὕμνησε τὸν ἅγιον Μᾶρκον ὡς «ἀτλαντα τῆς Ὀρθοδοξίας».

8. Ἡ ἀποδοκιμασία τῆς ἐνώσεως τῆς Φλωρεντίας.

Α'. Ἡ ὁ ρ γ ῆ τοῦ φύλακος τῆς πίστεως ὀρθοδόξου λαοῦ. Τὴν 8ην Ἰουλίου 1439 ὁ πάπας Εὐγένιος Δ' ἐτέλεσε παπηγυρικὴν λειτουργίαν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν Ναὸν τῆς Φλωρεντίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσθη ἐπισήμως ὁ ὁρος ἡ τόμος τῆς ἐνώσεως (Definitio). Ἐκ τοῦ τόνου τοῦ ὅρου τῆς ἐνώσεως ἐξάγεται, ὅτι οἱ πάντες, Λατῖνοι καὶ Γραικολατῖνοι, ἐώρτασαν τὸ γεγονός ὡς μεγάλην νίκην τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐνωτικοῦ ὅρου τῆς Φλωρεντίας, τοῦ ὑπογραφέντος παρὰ πάντων τῶν Λατίνων καὶ Ἑλλήνων ἐπισκόπων καὶ ἀπορριφθέντος ὑπὸ μόνου τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ: «Εὐφραυνέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιέσθω ἡ γῆ» ἀφήρηται μὲν γὰρ τὸ μεσότηχον, τὸ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν διαιροῦν Ἐκκλησίαν, ἐπανῆλθε δὲ ἡ εἰρήνη τε καὶ ὁμόνοια τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου ἐκείνου Χριστοῦ, τοῦ πεφ-

1. Mansi, 37, 999.

2. Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, Ὁ Ἀντίπαπας, ἦτοι ἀγῶνες... Μάρκου ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου, σ. 5, Ἔτος 1785.

Ὁ ἅγιος Νικέδημος Ἀγιορείτης, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀντικανονικὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας, γράφει: «Ἐπειδὴ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Ἀντιστοχίας καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπων καὶ πρότερον αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξανδρείας, Μάρκος, λέγω, ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος τῆς Ἐφέσου, δὲν συνεισέφερεν εἰς αὐτήν, ἡ Οἰκουμένη εἰς τοπικὴν μετετράπη. Τί λέγω τοπικὴν; Καὶ εἰς ψευδοσύνοδον μετετράπη δικαίως, διότι δὲν εἶχεν οὔτε τὸ τρίτον ἰδίωμα τῶν Οἰκουμενικῶν. Ὁ γὰρ παρ' αὐτῆς ὄρος δὲν ἦτο σύμφωνος τῇ θεῇ Γραφῇ καὶ ταῖς ἄλλαις συνόδοις»⁽¹⁾. Ὁ πατριάρχης Κων)πόλεως Γρηγόριος ΣΤ', ἀπαντῶν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ πάπα Πίου Θ' τῷ 1868, ἔγραψε περὶ τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας: «Πόσα ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν κατὰ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, μόνον ἀπαίδευτος ἄνθρωπος ἐνδέχεται ν' ἀγνοῇ... Ἦδη, ἀπὸ τῆς τελευταίας συνεδριάσεως ἐκεῖνου τοῦ κατηναγκασμένου συνεδρίου, ἀρξαμένων τῶν ἀντεγκλήσεων, ἀπέθανεν ἡ θεσπισμένη ἔνωσις εἰς τὰ σπάργανά της. Συνέδριον, συγκροτηθὲν διὰ λόγους πολιτικούς, λόγους γηγίνου συμφέροντος καὶ ἀπολήξαν εἰς συμπέρασμα ἐπιβληθὲν πρὸς καιρὸν ὀλίγοις τοῖς τῶν ἡμετέρων διὰ λιμοκτονίας καὶ πάσης βίας καὶ ἀπειλῆς ὑπὸ τοῦ τότε παπῦντος, τοιοῦτο συνέδριον οὐδὲ τοῦ ἀγίου δυνάματος τῆς Συνόδου ἐστὶν ἄξιον»⁽²⁾.

Οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἐνωτικὸν πατριάρχην Κων)πόλεως Γραικολατῖνοι δὲν παρητήθησαν τῶν ψευδενωτικῶν σχεδίων των, παρὰ τὴν ἐπίσημον καταδίκην τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὁ ἀγὼν μεταξύ τῶν ἐνωτικῶν καὶ ἀνθενωτικῶν διεξήγετο παντοῦ μετὰ μεγάλης δριμύτητος. Ὁ Μάρκος Εὐγενικός, ἐκδημῶν πρὸς Κύριον τῷ 1444 ἢ 1445, εἶχε χρίσει ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος τῶν ἀνθενωτικῶν τὸν Γεώργιον Σχολάριον, τὸν μετέπειτα πατριάρχην Κων)πόλεως Γεννάδιον. Παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Γενναδίου ἐμάχοντο μετ' αἰσχύνης φρονήματος ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀγίου Μάρκου, Ἰωάννης Εὐγενικός καὶ ὁ Λουκάς Νοταρᾶς. Οἱ ἀνθενωτικοὶ τῆς Κων)πόλεως, κατεθυνόμενοι ὑπὸ τοῦ Γενναδίου, περιήρχοντο τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτεύουσας, κραυγάζοντες: «Τὴν Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε τὴν ἔνωσιν χρῆζομεν»⁽³⁾. Ὁ ἀντὶς διὰδοχος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ Γεννάδιος Σχολάριος ἠλέκτριζε τὸν ὀρθόδοξον λαόν, καλῶν αὐτὸν εἰς τὴν ἑπαλξιν ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἀπειλούμενης Ὁρθοδοξίας: «Ἐωλὸς ἐστὶν, ἀνεφώνει, ὁ ἐκ τῆς ἐκ Λατίνων ἐλπίζομένης βοηθείας λογισμός. Ἀλλ' εἰ μέλλοιμεν ἀπηλλάχθαι δουλείας, φυλακτέον τὴν πίστιν, ἣν παρελήθαμεν»⁽⁴⁾. Τῇ 12 Δεκεμβρίου

1. Νικεδίμου Ἀγιορείτου, Πηγάδιον, προλεγόμενα εἰς Ἀ' Οἰκουμένην Σύνοδον (ὑπόσημ. 1), σ. 105, Ἀθήναι, 1886.

2. Παρὰ Ἰ. Καρμίρη, Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεία... Β', σ. 928, 929, Ἀθήναι, 1953.

3. Παρὰ Π. Γρηγορίου, Σχίσαις Καθολικῶν καὶ Ὁρθόδοξων, 2^η ἀνωτ. σ. 530.

4. Ἐν «Ἐκκλησίᾳ», Ἀριθ. 4. (15.2.1964), σ. 95.

1452, ὅτε συνελειτούργησαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας Ἑλληνες καὶ Λατῖνοι καὶ ἐμνημόνευσαν τοῦ πάπα, ἐπιωφραγίζοντες τὴν εἰκονικὴν ἔνωσιν, ὁ μοναχὸς Γεννάδιος Σχολάριος, ἐθυροκάλῃσεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἀνθενωτικῆν προκήρυξιν: «Ἄθλιοι Ρωμαῖοι, ἔγραψε, εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρόνατε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ πόλει, ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι, ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; Ἰλεὼς μοι, Κύριε· μαρτύρομαι ἐνώπιόν Σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιοῦτου πταίσματος, Γενώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; Καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ἡμᾶς, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἁγιολογήσατε τὴν ἀσέβειαν; Οὐαὶ ἡμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι»⁽¹⁾. Τὰ πόρινα ἀνθενωτικὰ κηρύγματα τοῦ Γενναδίου ἔσωσαν τὸν ἑλληνισμὸν ἀπὸ τὸν ἐπικρεμᾶμενον κίνδυνον τοῦ ἐκλατινισμοῦ. Ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ἀναφερόμενος εἰς πῇν ἀντίδρασιν τῶν ἀνθενωτικῶν τῆς Κων)πόλεως, γράφει: «Ἐν μέσῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χάους ἐξηκολούθει ἀκουσμένη διάταρος ἡ κραυγὴ τοῦ ἀναθήματος, ἡ ἐκπεμπμένη ὑπὸ τοῦ κλήρου, τῶν μοναχῶν, τῶν μοναστριῶν καὶ τῶν πολιτῶν ἐκείνων, ὅσοι, ταπεινοὶ περὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ πρότερον καὶ τοῦ Γενναδίου κατόπιν ἐμπνευσθέντα Λουκᾶν Νοταρᾶν, ὡς πρόγραμμα εἶχον τὸ ὑπὸ τούτου λεχθέν: Κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῳ τῇ πόλει φακίολιον βασιλεῶν τούρκων, ἢ καλύπτειν λατινικὴν»⁽²⁾. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνθενωτικῶν ἀγώνων τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου δὲν ἐθράδυνε νὰ φαῖ. Συντόμως οἱ ἀνθενωτικοὶ ὑπερέβησαν τοὺς Γρασκολατίνους ὄχι μόνον εἰς μαχητικότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀριθμὸν. Ὁ Γεννάδιος τῷ 1451 ἔγραφε πρὸς τὸν Μέγα Δούκα, τὸν Νουκᾶν Νοταρᾶν, «ὅτι οἱ ἀνθενωτικοὶ ἦσαν ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι σὲ ἀριθμὸ ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των, ὄχι μόνον στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλὰ στὴν Πελοπόννησος, στὴν Μακεδονία, στὸ Ἅγιον Ὄρος Ἀθῶ, στὰ νησιά, παντοῦ»⁽³⁾.

Ὑπάρχουν οἱ ἐπικρίνοντες τὴν τακτικὴν τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου καὶ ἀποδίδοντες εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀνθενωτικῶν τὴν πῶσιν τῆς Κων)πόλεως. Καὶ ἡ μὲν πῶσις τοῦ Βυζαντίου ὀφείλεται εἰς ἄλλα θαυότερα αἰτία. Ἐάν ὅμως τὸ Βυζάντιον ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Λατίνων διὰ τοῦ ἐκλατινισμοῦ τῶν ὀρθοδόξων, εἶναι πλέον ἢ θέβαιον, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐνεταφιάζοντο ὀριστικῶς, σεν οὐδεμιᾶς ἐλπίδος νεκραναστάσεως καὶ περαιτέρω ἐπιβιώσεως. Ἐπεσεν ἡ Κων)πολις, ἀλλὰ δὲν ἔπεσεν ἡ Ὀρθοδοξία. Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, ἀναδειχθεὶς, κατὰ θέσαν προφανῶς οἰκονομίαν, πρῶτος Πατριάρχης τοῦ ὑποδούλου γένους ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ, ἐκάλεσε τὸ Ἔθνος νὰ περισωθῇ πνευματικῶς, εἰσερχόμενον εἰς τὴν κιθωτὸν τῆς Ὀρθοδοξίας: «Ἡ Ἐκκλησία,

1. Ὁρθοκεντικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. Δ', σ. 280.

2. Παρὰ Π. Γρηγορίου, Σχίσσις Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων, ἑθ' ἀνωτ. σ. 530.

3. J. Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἑθ' ἀνωτ. σ. 457, 458.

τέκνα — Έγραφεν ὁ ἐθνάρχης Πατριάρχης — εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἂν μέσα εἰς Κιβωτὸν εἰσῆλθε τὸ αἰχμάλωτον Γένος μας, κατακλυδωνίζεται εἰς ἄγριον καὶ πολυτάραχον πέλαγος, ὅπως κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ὅπως τότε οἱ χριστιανοὶ ἐθιράμβευσαν κατὰ τῆς κοσμοκρατορίας Ρώμης, σταυρούμενοι, σφαζόμενοι, ἀνασκολοπιζόμενοι, καπόμενοι καὶ παραδιδόμενοι ἀσπλοὶ καὶ ἀδύνατοι εἰς στόματα λεόντων, τοιουτοτρόπως, ἐὰν δείξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἰδίαν ἀφοσίαν καὶ καρτερικότητα θὰ σωθῶμεν. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ πίστις μας καὶ ἡ σωτηρία τοῦ Γένους μας» (1).

Ὁ ὁρθόδοξος λαὸς τοῦ δύνοντος Βυζαντίου, σφώτερος καὶ τῶν σφωτέρων Ἑλλήνων ἱστορικῶν, ἠκολούθησε τὸν Μάρκον Εὐγενικὸν καὶ τὸν Γεννάδιον Σχολάριον, θέσας τὴν Ὁρθοδοξίαν ὑπεράνω καὶ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Διησθάνετο ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Βυζαντίου, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν γένος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβίωσῃ πνευματικῶς καὶ ἐθνικῶς, ἐὰν ἐτίθετο ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς παπικῆς τιάρας. Ἡ σωτήριος ἐννεγερσία τῆς 25ης Μαρτίου 1821 ἐδικαίωσε πλήρως τὴν στάσιν τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου καὶ τοῦ ἀνθενωτικοῦ λαοῦ τοῦ πίπτοντος Βυζαντίου. Τετρακόσια ἔτη τουρκικῆς δουλείας δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐκριζώσουν τὴν ὁρθόδοξον πίστιν καὶ τὸν ἐθνισμὸν τῶν ἐλλήνων. Ὅπου ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ δεσποτεία τοῦ πάπα δὲν ἀπέμεινεν ἰχνος Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπαντες οἱ ὁρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τῆς Νοτίου Ἰταλίας, ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῆς παπικῆς χούνης, ἀποβαλόντες Ὁρθοδοξίαν ἅμα καὶ Ἑλληνισμὸν.

Ὁ καθηγητὴς Νικόλαος Τωμαδάκης, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ καὶ Γενναδίου Σχολαρίου, γράφει: «Πολλοὶ κατέκριναν τοὺς Βυζαντινοὺς, διότι, ἐνῷ ὁ τοῦρκος εὗρίσκετο εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, αὐτοὶ ἐθεολόγουν καὶ ἠριζον.... Οἱ πολλοὶ συνήθως δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν αὐτό, ποὺ ἔλτεπον οἱ ὀλίγοι. Ἐπικειμένης μίᾳς συγκρούσεως κοσμοϊστορικῆς σημασίας, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐπιβίωσῃ ἔπρεπε νὰ ἀπλισθῇ. Καὶ τὰ βασικὰ ὅπλα εἶναι τὰ πνευματικά. Ἀπὸ πλευρᾶς ἐλληνικῆς, ἐνδιέφερεν ἡ ἐνότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία δὲν θὰ ὤπληρχε χωρὶς τὴν ἀρρηκτον θρησκευτικὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας.... Ἀπόλλεια τῆς ἐνότητος αὐτῆς, παραγνώρισις καὶ καταπάτησις τῆς Παραδόσεως θὰ ἐσήμειναν ἐλάττωσιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀγὼν ἦτο κρίσιμος, ἐὰν ἐχάνετο διὰ τὸ Βυζάντιον, τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ ὅπὸ δουλείαν τὸν χαρακτῆρά του καὶ νὰ μὴ ἀπορροφηθῇ. Ὁ κίνδυνος ἦτο νὰ ἀπορροφηθῇ δι' ἐξισλαμισμόν ἀπὸ τοὺς τοῦρκους κατακτητὰς. Ἡ νὰ ἀπορροφηθῇ διὰ τῆς ὁποιαγῆς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ

1. Ἐν «Ἐκκλησίᾳ», Ἀριθ. 4 (15.2.1964), σ. 96.

τούς Φράγκους σταυροφόρους. Τό πρώτον ἦτο πολὺ δυσκολώτερον, διότι οἱ χριστιανοὶ προτιμοῦσαν ἀκόμη πολλάκις νὰ μαρτυρήσουν ἢ νὰ ἀλλοξοπιστήσουν.... Ἐάν, ἐξ ἄλλου, οἱ Φράγκοι ἐπαπῆρχοντο ὡς σωτήρες εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διέσωζον τὴν Κων)πολιν ἀπὸ τούρκους, θὰ ἐγκαθίδρυσον Λατίνον πατριάρχην, φράγκον βασιλέα καὶ θὰ ἐξεφράγκιζον τὸ Βυζάντιον. Τοῦτο χωρὶς Ὁρθόδοξίαν θὰ ἔχανε ταχέως, ἂν μὴ τὴν γλῶσσάν του, ὅμως τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν Δύσιν παρά ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν... Πόσον ἐδικαιώθησαν ὅσοι ἐστάθησαν ἐπὶ τῆς ὀρθῆς θάσεως τῆς πίστεως, ὅσοι ἐστερεώθησαν ἐπὶ τῆς πέτρας! Τί θὰ ὠφέλει τὸν λαὸν ἡ καινοτομία δινεῦ σωτηρίας; Καὶ ἂν τὸν ὠφέλει προκαίρως, τί θὰ ἐπηκολοῦθε εἰς τὸ μέλλον;» (1).

Γ' Γενικαὶ κρίσεις περὶ τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Πολλὰ ἐλέγχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ τῆς τραγικῆς ἀποτυχίας τῆς ψευδοσυνόδου τῆς Φλωρεντίας. Εἰς τὴν Φλωρεντίαν συνηντήθησαν αἱ δύο Ἐκκλησίαι, Ὁρθόδοξος καὶ παπικὴ, ἡ πρώτη κατέχουσα τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ ἡ δευτέρα πλανωμένη. Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας θὰ ἐπετύγγανεν, ἐάν ἡ μὲν παπικὴ Ἐκκλησία ὡς πλανωμένη ἦτο ὑπόδικος, ἡ δὲ Ὁρθόδοξος κατήγορος καὶ δικαστὴς, κατὰ τὰ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Συνόδοις κρατοῦντα. Ὁ ἀέμνηστος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Χριστοφόρος Β' γράφει ἐν προκειμένῳ: «Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὡς ὀρθόδοξος εἶχε τὸ δικαίωμα ἡ ὠφείλε καὶ νὰ δικάσῃ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἀνακαλῶμῃ αὐτὴν ἐν τίνι συνίστατο ἡ αἵρεσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καὶ νὰ ἀπατήσῃ αὐτὴν ἐκ τὸν λῃθελλὸν τῆς πίστεως πρὸς ἑνωσιν. Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐνώπιον τῆς Δυτικῆς δὲν ἐπεβάλλετο μόνον ἐξ ἀπλοῦ ἔθους, ὅπως ὑπάρχει εἰς πᾶσαν οἰκουμενικὴν σύνοδον ὀρθόδοξος καὶ αἰρετικὸς, δικάζων καὶ δικαζόμενος. Ἐπεβάλλετο καὶ ὑπὸ τῆς στοιχειώδους λογικῆς..... *Ἦτο ἀνάγκη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ παρουσιασθῇ κατέχουσα ἐνώπιον τῶν Λατίνων τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἡ Ἐκκλησία ἐν ταῖς ἀρχαίαις Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις ἐνώπιον τῶν αἰρετικῶν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐάν παρουσιάζοντο αἱ δύο Ἐκκλησίαι ὡς ἴσῃ πρὸς ἴσῃ, τοῦτέστι χωρὶς ἡ μία ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ κύρος, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἐπιβάλληται, τότε θὰ εἶχομεν ὅχι πλεον σύνοδον, οἷαι αἱ ἀρχαῖαι, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἀναγκάζεται ὁ αἰρετικὸς ἀσχητητῇ νὰ ὑπακούῃ, ἀλλὰ συζήτησιν ἀπλῶς εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατόν σοφιστεία νὰ ἐπικρατήσῃ, ἐάν ὑπῆρχεν ἡ πρὸς τοῦτο διάθεσις...» (2). Καὶ πράγματι, ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος ἐξεφυλίσθη εἰς μίαν σοφιστικὴν συζήτησιν,

1. «Ἐλευθέριος Κόσμος», (18 Αὐγούστου 1968), σ. 2.

2. (†) Χριστοφόρου Β', Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Τὰ ὅπαντα, τόμ. Α', Ι, Τὸ ἔκρον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἑνώσεως, σ. 72, 73, Ἀλεξάνδρεια, 1960.

λόγω της εικτρᾶς στάσεως τῶν λατινοφρόνων ἑλλήνων ἐπισκόπων, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἡ αἵρετικὴ παπικὴ Ἑκκλησία ὡς κατέχουσα τὴν ἀλήθειαν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχη ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀλήθει καὶ μόνιμον ἔνωσιν τῶν Ἑκκλησιῶν;

Οἱ Λατίνοι ἱστορικοὶ τῆς ἐνωτικῆς συνόδου Φερράρας — Φλωρεντίας θεωροῦν ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς ἀποτυχίας τὸν Μάρκον Εὐγενικόν. Κατ' αὐτοῦς, ἡ φράσις τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ' «ἐποιήσαμεν, λοιπόν, οὐδέν», λεχθεῖσα μετὰ τὴν ἀρνησιν τοῦ Μάρκου νὰ ὑπογράψῃ, ἐξηγεῖ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπογραφείσης ἐνώσεως. Ὁ σύγχρονος ρωμαιο-καθολικὸς ἱστορικὸς τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας J. Gill, ἀποδίδων τὴν ἀποτυχίαν τῆς εἰς τὸν Μάρκον Εὐγενικόν, γράφει: «Στὸ ἐρώτημα, γὰρ ποίους λόγους ἀπέτυχε ἡ ἔνωσις μὲ τοὺς Ἕλληνας, εἶναι εὐκολο νὰ δώσωμε μίαν γενικὴ ἀπάντησι: Δηλαδή, ἐπειδὴ ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς πρῶτα καὶ κατόπιν ὁ Γεώργιος Σχολάριος, μὲ μίαν μικρὰ ὁμάδα ὑποστηρικτῶν, διηύθυναν ἀτιμωρητὶ μίαν σταθερὰ προπαγάνδα ἐναντίον τῆς ἐνώσεως μέσα σὲ ἓνα συμπαθὲς περιβάλλον. Ὁ πάπας Εὐγένιος εἶχε προῖδει τὸν κίνδυνον, ποὺ ἡ ἀκαμφία τοῦ Εὐγενικοῦ ἀποτελοῦσε καὶ εἶχε προσπαθῆσαι νὰ τὸν προλάβῃ, ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτωρ ἦταν ἀπρόθυμος νὰ λάβῃ πρακτικὰ μέτρα. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ Β' στὴν Φλωρεντία εἶχε ἐκλείπει μίαν ἰσχυρὰ δύναμις ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἡ ὁποία μπορούσε ἴσως νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἐπιρροή τοῦ Μάρκου.... Δὲν ἔπρεπε δεσφαίως νὰ ἐπιτραπῇ στὸν Εὐγενικὸ τόση ἐλευθερία δράσεως.... Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἀφορίσει τὸν Μητροπολίτη τῆς Ἐφέσου καὶ νὰ τὸν εἶχαν ἀποτελεσματικὰ ἐμποδίσει νὰ διαδίδῃ τίς ἀνατρεπτικὰς του ἀπόψεις. Αὐτὸ δὲν ἔγινε»⁽¹⁾. Λησμονεῖ ὁ J. Gill, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξώρισε τὸν Μάρκον Εὐγενικόν εἰς τὴν Λήμνον; Ἄγνοεῖ, ὅτι ὁ γραικολατίνος πατριάρχης Κων)πόλεως Μητροφάνης ἔθετον ὑπὸ ἀπηνή διωγμὸν τοὺς περὶ τὸν Μάρκον ἀνθενωτικούς κληρικοὺς τῆς Κων)πόλεως; Ποῖα ἄλλα θίαια μέτρα ἤθελεν ὁ Gill νὰ ληφθοῦν ἐναντίον τοῦ κορυφαίου προμάχου τῆς Ὁρθοδοξίας; Ἐάν ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας εἶχεν ὑπὲρ ἐαυτῆς τὴν ἀλήθειαν θὰ ἐπεβάλετο ἀνευ διαίαν μέτρων, ἐπρόδωσεν ὅμως τὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν θίαιον μέτρον ἀπεδείχθη ἱκανὸν νὰ ἐπιβάλῃ τὸν ἐνωτικὸν ὅρον εἰς τὴν συνειδήσιν τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος. Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ἐχαρκτήρισεν τὴν ψευδοσύνοδον «κακὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύμβασιν», ἡ ὁποία «τῆς σειρᾶς ἐκείνης (τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων) ἀπέρρηκται», γενομένη «ἄλλων ἀρχῇ Συνόδων τῶν ἴσως ἐπὶ κακῷ χεῖρονι γενησομένων»⁽²⁾.

1. J. Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 459, 460.

2. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Τεύχος Α' 238, σ. 14, 15, Ἰανουάριος, 1935.

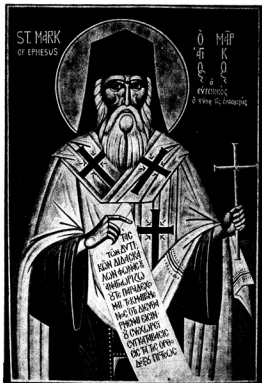
Ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ J. Gill, ὅτι ἡ ἀκαμψία τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐστάθη ἱκανὴ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἔνωσιν τῆς Φλωρεντίας. Ὁ πάπας Εὐγένιος Δ', ἀναφωνῶν «οὐδὲν ἐποίησαμεν», ἄκων προσεφήτησε καὶ ἀπεδείχθη διορατικώτερος τοῦ λατινόφρονος ἐπισκόπου Μεθώνης Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος εἰρωνικῶς ἐξεφράζετο περὶ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ: «Ὅτι δὲ ὁ Ἐφέσου οὐχ ὑπέγραψεν, οὐδὲν θαυμαστόν. Μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, κατὰ τὴν παροιμίαν» εἰς, οὐδεὶς. Τῶν πλειόνων ἡ ψήφος νικᾷ⁽¹⁾. Καὶ ὁμοως, μία χελιδὼν ἐποίησε τὸ ἔαρ τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι ἡ χελιδὼν εἶχε μεθ' ἑαυτῆς τὴν ἀλήθειαν, ἡ δὲ ἀλήθεια «ὑπὲρ πάντα νικᾷ» (Α' Ἑσθρ. γ' 12) καὶ οὐδέποτε τίθεται εἰς ψηφοφορίαν. Ὁ Μάρκος, διωκόμενος ἐνίκησε, διότι καὶ ἐκ τῆς ἐξορίας του ἔπεισε τὸν ὀρθόδοξον λαόν, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας. Ἡ συνείδησις τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος, διαφωτισθεῖσα καὶ ἐξεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἐστάθη ὁ ἀδυσώπητος κριτὴς τῆς ψευδοσυνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὁ J. Gill, ὁμολογεῖ, ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας «οἱ κατώτερες τάξεις τῆς κοινωνίας ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τῆς ἐνώσεως, ἀκολουθοῦσαι μᾶλλον τοὺς μοναχοὺς, τὶς μοναχὲς καὶ τὸν κατώτερον κληρὸν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὅλοι ἀντίθετοι, ὡς τάξις, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν μιᾶς μικρᾶς ὁμάδος ἀποφασισμένων ἀρχηγῶν»⁽²⁾. Τὸ θαυμαστόν δὲ εἶναι, ὅτι εἰς τοὺς κρίσιμους ἀγῶνας τῆς Ὁρθοδοξίας πάντοτε ἐμφανίζονται, κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, φωτισμένοι, ἅγιοι καὶ ἀποφασισμένοι ἀρχηγοί. Οἱ δύο τελευταῖοι αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου καλύπτονται ὑπὸ τῆς μεγάλης πνευματικῆς καὶ θεολογικῆς παρουσίας τῶν δύο ἀποφασισμένων ἀρχηγῶν, τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ Μάρκου Εὐγενικοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἀπειλῆς τῶν Λατίνων καὶ λατινοφρόνων παποφίλων. Ἄς σημειωθῇ δέ, ὅτι ὁ Μάρκος Εὐγενικός ἦτο πνευματικός ἀπόγονος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, διότι ὁ διδάσκαλός του Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. Κατὰ τὸν Alex Schmemmann, «ἡ θάσις τῆς θεολογίας τοῦ Μάρκου, τῆς ἀκάμπτου στάσεώς του, ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ, ὡς ἡνέκει οὗτος ταύτην, ἦτο ἡ θεολογία τοῦ Παλαμισμού»⁽³⁾.

Ἡ ψευδὴς ἔνωσις τῆς Φλωρεντίας πρὸς καιρὸν ἐδίχασε τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολήν. Ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ αὐλικοί, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς κοινωνίας, οἱ διανοούμενοι, ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισκόπων ἀπετέλουν τὴν παράταξιν τῶν ἐνωτικῶν. Οἱ ἱερεῖς, οἱ μοναχοί, αἱ μοναχαὶ καὶ ὁ λαός, ὁ φύλαξ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐτάχθησαν ἀνεπιφυλάκτως ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἀποφασισμένου ἀρχηγοῦ Μάρκου

1. Ἰωσήφ Μεθώνης, P.G. 159, 992AB.

2. J. Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, IVth ἀντ. σ. 453, 454.

3. Alex. Schmemmann, Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, μετ. Β. Ἰωαννίδου, ἐν «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τεύχος 394, α'-β', σ. 233, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος, 1951.

Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ Ο ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ

Χαίρ Β. Λέοντα (1965)

Ὁ πάπας Εὐγένιος δ' ἀνέστησεν, εἰ ἀπέλασεν δ' ἔβλεπον καὶ ἀκούσαν
ὡς οὐκ ἀπέλασεν, ἔφη λοιπόν, ἐποίησαν μὲν οὐδέν.

(Σ. Σαρόπουλος)

του Εόγενικοῦ. Ἐνωτικοὶ καὶ ἀνθενωτικοὶ ἀνεμετρήθησαν εἰς πείσμονα καὶ παρατεταμένον ἀγῶνα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἡττηθοῦν κατὰ κράτος καὶ νὰ κατασχευθῶν οἱ διαθέτοντες τὴν δύναμιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Γραικοκαθινῶν δοῦλων τοῦ πάπα ἐνίκησεν ἡ ἀλήθεια, ἡ δὲ ἀλήθεια δὲν συμπορεύεται πάντοτε μετὰ τῶν προσώπων, τῶν κατεχόντων τὴν ἀνωτάτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ πολιτείᾳ ἡγεσίαν. Τὴν δύναμιν τοῦ ὁρθοδόξου μοναχισμοῦ καὶ λαοῦ δὲν ὑποτιμοῦν οὐδ' αὐτοὶ οἱ σύγχρονοι ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι. Ὁ J. Gill, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀντιπαρθένων εἰς τὴν ἔνωσιν θυζαντινῶν, γράφει: «Στὸ Βυζάντιο ἡ θάσις τῆς ἀντιθέσεως δὲν ἦταν τὸ Κράτος, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὄχι τόσο πολλοὶ οἱ ἐπίσκοποι, ὅσο οἱ μοναχοὶ καὶ ὁ κοινὸς λαός, ποὺ ἐδίδεπε τοὺς μοναχοὺς ὡς τοὺς διαφωτισμένους ἀσκητὰς καὶ πνευματικοὺς ὁδηγοὺς... Ἦταν (οἱ μοναχοὶ) οἱ πρόμαχοι τῆς Ὁρθοδοξίας... αὐστηροί, δίκαιοι... Τὸν δέκατο τρίτο, δέκατο τέταρτο καὶ δέκατο πέμπτο αἰῶνα ἦσαν ὁρμηεῖς καὶ φανατικοὶ ἀντιλατινισταί. Ἦταν αὐτοὶ, πρὸ κατέστησαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δευτέρας Συνόδου τῆς Λυῶνος ἀνίσχυρο. Ἦταν ἡ δύναμις στὴν ὁποίαν ἐστηρίζετο ὁ Παλαιμωμός, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν χειρονομία τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου νὰ μείνῃ μία ἀτομικὴ ἐνέργεια. Αὐτοὶ, ὅπως θὰ δοῦμε, θὰ κάμουν τὴν Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας νὰ ἀποβῇ ἀνώφελη γιὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Γιὰ νὰ ἐχθρὴ πιθανότητα ἐπιτυχίας κάθε σχέδιο ἐνώσεως, ἐπρεπε πρῶτα οἱ καλόγηροι καὶ ὁ λαὸς μαζί τους νὰ προσελκυσθοῦν σ' αὐτό. Ἀλλὰ πῶς;» (1).

Ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ ὅσοι ἐκ τῶν συγχρόνων ὁρθοδόξων Πατριάρχων καὶ Ἐπισκόπων εὐκαίρως ἀκαίρως πλειοδοτοῦν εἰς ψευδενωτικὰ συνθήματα, ἀγνοοῦντες τὴν φωνὴν τῶν μοναχῶν, τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου καὶ τοῦ ὁρθοδόξου λαοῦ! Δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι καὶ σήμερον τῆς παρατάξεως τῶν ἀντιπαπικῶν ἡγοῦνται οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλόθεοι μοναχοὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐξουδετέρωσε τὸν ἐκ τῆς Δύσεως κίνδυνον τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ δι' ἀντιπροσώπων του συμπάρεσθαι καὶ κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας εἰς τὸν ὅπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγῶνα τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Τοῦ ἀντιπαπικοῦ ἀγῶνος σήμερον ἡγοῦνται καὶ ἄλλαι ὀνομασταὶ Ἱεραὶ Μοναὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Εἰς Μονὴν τῆς Σερβίας παραμένει ἐγκλειστος ὁ ὀνομαστός καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς ἀρχιμανδρίτης Ἰουστίνος Πόποβιτς, ὁ αὐγχορνος ὁμολογητὴς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ ἀσκήσας ἐντονον κριτικὴν κατὰ τοῦ παπικοῦ μὲ καταπλήσσοσαν θεολογικὴν θαθύνουσαν. Εἰς Ρωσικὴν

1. J. Gill, "Ενθ' ὀνωστ. σ. 15, 16.

Μονήν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἐδρεύει ὁ μαχητικός Ρῶσος Μητροπολίτης Φιλάρετος, ὁ ἐλέγχων δι' ἐμπνευσμένων ἐγκυκλίων του τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν μετὰ λεπτότητος καὶ δυνάμεως διὰ τὰς ἀπαρθέτους φιλοπαπικὰς ἐκδηλώσεις του. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων σήμερον ἀσφαλῶς εὐρίσκονται πλείονες τοῦ ἐνός, διὰ τὰ τεθοῦν ὡς ἀποφασισμένοι ἀρχηγοὶ ἐνός ἀντιπαπικοῦ ἀγῶνος, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ὁρθοδοξία ἤθελε συρθῇ ὑπὸ τινων προκαθήμενων τῆς εἰς μίαν νέαν Φλωρεντιανὴν τραγωδίας. Πάντως, οὐδέποτε θὰ ἀπουσιάσῃ ἐκ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὁ εἰς ἑστώ ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος, ὡς ἄλλος Μάρκος Εὐγενικός, θὰ σαλπίζει τὸ αἰώνιον σάλπισμα τῆς Ὁρθοδόξιας, θὰ προκαλῇ σύσσωμον ἐξέγερσιν τοῦ ὀρθοδόξου οἰκουμενικοῦ πληρώματος καὶ θὰ ἀνατρέψῃ πᾶν ἐνωτικὸν πραξικόπημα, ἐρχόμενον εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀναλλοίωτον πίστιν καὶ Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων. Οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὀρθόδοξοι θὰ ἀγωνίζονται καὶ σήμερον καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τὴν σημαίαν ἐνός ἀποφασισμένου ἀρχηγοῦ μετὰ τὴν λαχὴν: «Ὁχι ἄλλη Φλωρεντία!»

Εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ἐπέτυχεν ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ὁ J. Gill ἀπαντᾷ: «Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας... δὲν ἐπέτυχε τὸν μεγάλον σκοπὸν τῆς νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Ἐὰν ἐπέτυχε κάτι, εἶναι, ὅτι ἔκαμε πρὸς μικρὸν τὸ χωρισμὸν καὶ ἔγινε γιὰ τοὺς ἀνατολικούς, οἱ ὁποῖοι ἐνθυμοῦνται μόνον τίς ἱστορίες τῆς «παπικῆς καταπίεσεως», τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πῶς νὰ μὴ προσπαθοῦν νὰ γεφυρώσουν τὸ ρήγμα...»⁽¹⁾. Πράγματι, ἡ θαθεῖα γνώσις τῆς προσφάτου καὶ ἀπωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας θὰ ἠδύνατο νὰ προφυλάξῃ πάντα προκαθήμενον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ πάσης ἀκαίρου καὶ ἀκρίτου ἐνωτικῆς ἐκδηλώσεως. Οἱ ὀρθόδοξοι πρὸ πάντων ἐπίσκοποι δις μελετήσουν ἐπιστομένως τὸ κεφάλαιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς τραγωδίας τῆς ἐνώσεως τῆς Φλωρεντίας, μὴ λησμονοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας: «Ὁλβιος, ὅστις τῆς ἱστορίας ἔσχε μάθησιν»⁽²⁾. Πράγματι, μία νέα ἐνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, συντελουμένη πραξικοπηματικῶς, μετὰ θυσίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Φλωρεντιανῆς ἐνώσεως, θὰ καταστήσῃ «πρὸς μικρὸν τὸν χωρισμὸν» Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ θὰ ρίψῃ εἰς φοβερὰν δοκιμασίαν ὁλόκληρον τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἐπ' ὠφελῆς τοῦ παπισμοῦ, τοῦ ἐπιδιώκοντος παρομοίας καταστάσεις, πρὸς ἄγρην τῶν ἐκ τῆς συγχύσεως κλονιζομένων ὀρθοδόξων. Διότι δὲν πρέπει νὰ ληρονομῶμεν, ὅτι ἀπέτυχε μὲν ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ ἐνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἡ παπικὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ J. Gill, ὠφελήθη, ἐφ' ὅσον ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας «συντέλεσε κάπως στὸ νὰ διαμορφώσῃ τὰ

1. J. Gill, *Ἐνθ'* ὄπισθ, σ. 477.

2. *Ἐκκλησιαστικὰ Ἀπομνημονεύματα*, σ. 204.

πράγματα γιὰ τίς ἐκκλησιαστικές ἐνώσεις, ποὺ ἔγιναν σέ ἐπόμενους αἰῶνας»⁽¹⁾. Ὁ Gill, προφανῶς, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐνώσεων διὰ τῆς δημιουργίας τῶν οὐνιτικῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι τὴν ὑπαρξίν των ὀφείλουν κυρίως εἰς τὴν θαλὴν ἀτμόσφαιραν, τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησεν ἡ ψευδὴς ἔνωσις τῆς Φλωρεντίας. Καὶ ἄλλως ὅμως ὠφελήθη ὁ παπισμὸς γενικώτερον ἐκ τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, χρησιμοποιοῦσας τὴν ψευδῆ ἔνωσιν, ἵνα καταπνίξῃ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὴν συνοδικὴν ἀντιπαπικὴν κίνησιν, τὴν ἐκδηλωθεῖσαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας: «Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Δύσι, γράφει ὁ Gill, ἡ ἐπιρροή τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας ὑπῆρξε μᾶλλον ἀναρετική, ἀλλὰ εἶχε πολὺ σπουδαῖο ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς της ἀντιστάθμισε καὶ τελικὰ ὑπερίκνησε τὴν Σύνοδο τῆς Βασιλείας καὶ οὕτως ἐματαιώσας τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Συνοδικῆς Κινήσεως. ... Τὸ μεγάλο κατόρθωμα τῆς Συνόδου γιὰ τὴν Δύσιν ἦταν, ὅτι ἐξησφάλισε γιὰ τοὺς πάπας τὴν νίκη στὸν ἀγῶνα τῆς παπισμοῦς κατὰ τῆς Συνόδου...»⁽²⁾.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας δὲν ἐλύθη, διότι ὁ μὲν χωρισμὸς «ἔγινε πρὸς πικρόν», ἡ δὲ ψευδὴς ἔνωσις ἀπέθῃ τὸ θάβηρον τῆς ὀριστικῆς νίκης τοῦ παπισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ τάφος τῆς ἐλευθερίας τῆς ἔως τότε κατὰ τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ ἀγωνιζομένης Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δράμα τῆς Φλωρεντιανῆς ἐνώσεως ἂς συνετίσῃ τοὺς ψευδενωτικούς τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ρίπτουν εἰς τὴν λήθην τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας! Πιστεύομεν ὅμως ἀκραδάντως, ὅτι ὑπάρχουν σήμερον πλείστοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, οἱ ὁποῖοι σιγοῦν μὲν πρὸς καιρὸν ἐναντι τῶν προκλητικῶν φιλοπαπικῶν ἐκδηλώσεων τῶν ὀλίγων οἰκουμενιστῶν ψευδενωτικῶν ἐπισκόπων, θὰ ἐξεγερθοῦν ὅμως ἀσφαλῶς οὐσῶσμοι καὶ θὰ φράξουν τὸ στόμα οἰουδήποτε Βησσαρίωνος τῆς ἐποχῆς μας, ὁ ὁποῖος θὰ ἐφωλοδόξει νὰ ἀποδειχθῇ τελικῶς «κοπέλιν» τοῦ πάπα ⁽³⁾. Πιστεύομεν, ὅτι διὰ τοὺς πλείστους ἐκ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων θὰ ἐκπληρωθῇ, εἰς περίπτωσιν κινδύνου τῆς Ὀρθοδοξίας, ὁ ἐγερτήριος λόγος τοῦ Προφήτου: «Ὁ πρῶτος ἔστω μαχητής» (Ἰωήλ, γ' 11).

1. J. Gill, Ἡ Σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 477.

2. J. Gill, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 477.

3. Sylv. Sgouroula, (Συροπούλου), Ἐνθ' ἄνωτ. IX, κεφ. ΣΤ', σελ. 257.